

GEOGRAFSKI OBZORNIK

LETO 2009 LETNIK 56 ŠTEVILKA 4

Berlinski zid

**Kanadske družbenogospodarske
prelomnice**

**Območja Nature 2000 kot razvojna
priložnost v času gospodarske krize**

Za čisto desetko!

Upava, da si boste za branje Geografskega obzornika vzeli vsaj nekaj časa še preden ugasne olimpijski ogenj. Obsežnejša enojna številka, zadnja v letniku 56, nam prinaša veliko zanimivega branja. V prvem delu si v treh člankih lahko preberete o Berlinskem zidu ter o mestu Berlin 20 let po padcu le-tega, o usodnih družbenogospodarskih spremembah v Kanadi, ki smo jim priča v zadnjih desetletjih ter o razvojnih možnostih varstvenih območij Natura 2000. Zajeten drugi del vsebuje poročila o ekskurzijah, geografskih večerih in predavanjih v minulem letu ter vabila, da se teh dejavnosti udeležimo tudi v prihodnje. Povabljeni smo tudi k svojevrstnemu raziskovanju Rima in Alp. Ponovno se lahko spomnimo častitljive 90. obletnice Oddelka za geografijo ljubljanske Filozofske fakultete.

Kot vsa geografska literatura je tudi Geografski obzornik svojevrstna slika časa – ta številka je nastajala v času med obeleževanjem obletnice padca Berlinskega zidu in začetkom zimskih olimpijskih iger.

Zaradi 4 metre visokega in 37 kilometrov dolgega zidu je Berlin mesto z osupljivo zgodovino. Berlinski zid je skoraj 30 let razdvajal mesto, družine, naroda. Padec Berlinskega zidu je bil eden prelomnih dogodkov demokratičnih sprememb v Evropi. Tudi sodobni Berlin jemlje dih, še posebej s svojo urbano strukturo in arhitekturo, ki želi sporočati o demokratičnosti, svobodi in moči Nemčije in Evrope. V srcu Evrope zidov ni več!

V Evropi zidov ni več? V Švici so na referendumu glasovali proti gradnji novih minaretov. Bi se lahko podoben izid zgodil še v kateri drugi evropski državi? Nas je koga strah? Moči nekoga ali svoje šibkosti? Kdo smo, Evropejci? Če bi bili manj negotovi o svoji lastni identiteti, nas ne bi razjedal strah pred drugimi. A koliko samozaupanja in strpnega duha sploh ima svobodna in združena Evropa?

Morda lahko najdemo kakšen vzorec reševanja medkulturnih problemov na drugem koncu sveta, v deželi, iz katere te dni s stisnjenimi pestmi spremljamo športne dogodke. Kanada je primer pluralistične družbe z zavidljivo stopnjo kulturne strpnosti. Ali bo takšna ostala tudi v prihodnje? V deželi socialnega blagostanja, stabilnosti in medkulturnega sožitja postaja vse očitnejši neevropski kulturni in politični vpliv.

Ne glede na to, na kateri stani oceana živimo, bo bodočnost od nas zahtevala veliko razuma in strpnosti. Nenazadnje nas bo na tem planetu v začetku aprila po ocenah znanstvenikov živelo 7 milijard!

In kaj naj bo "za čisto desetko"?

Nisva imeli v mislih Geografskega obzornika. Olimpijski nastopi in uvrstitve naših športnic in športnikov bodo za čisto desetko, seveda! In za čisto desetko naj bo za vas letošnje leto! Saj letos kako drugače niti ne more biti. Za čisto desetko!

Maja Besednjak in Mojca Ilc, odgovorni urednici

GEOGRAFSKI OBZORNIK

strokovna revija za popularizacijo geografije

Izdajatelj: **Zveza geografov Slovenije,**

Aškerčeva 2, 1000 Ljubljana

Za izdajatelja: **dr. Matej Gabrovec**

ISSN: **0016-7274**

Odgovorni urednici: **Maja Besednjak in Mojca Ilc**

Uredniški odbor: **dr. Dejan Cigale, Karmen**

Cunder, Primož Gašperič, dr. Drago Kladnik,

dr. Ana Vovk Korže, dr. Irena Mrak,

Dejan Mužina, mag. Miha Pavšek,

dr. Irma Potočnik Slavič, dr. Mimi Urbanc

Upravnik revije: **Primož Gašperič**

Elektronski naslov uredništva:

maja.besednjak@guest.arnes.si,

mojcailc@yahoo.com

Medmrežje: **www.zrc-sazu.si/zgds/go.htm**

Tisk: **Tiskarna Oman**

Finančna podpora: **Ministrstvo za šolstvo,**

Javna agencija za raziskovalno dejavnost

Republike Slovenije

Cena: **2,7 €**

Transakcijski račun: **02010-001416631**

Nova Ljubljanska banka, d.d., Ljubljana,

Trg republike 2, 1000 Ljubljana

Izhaja 4-krat letno kot enojna ali dvojna številka.

Geografski obzornik objavlja izvirne prispevke, ki še niso bili objavljeni nikjer drugod.

Uredništvo si pridružuje pravico do (ne)objave, krajšanja, delnega objavljavanja prispevkov v skladu z uredniško politiko in prostorskimi možnostmi.

Prispevke pošljite natisnjene in po elektronskem mediju na naslov in elektronsko pošto uredništva.

Poslanih prispevkov ne vračamo. Revija je vključena v

SCOPUS.

GEOGRAPHIC HORIZON

professional magazine for popularization of geography

Publisher: **Association of Slovenian Geographers,**

Aškerčeva 2, 1000 Ljubljana, Slovenia

For the publisher: **Matej Gabrovec, Ph.D.**

ISSN: **0016-7274**

Editors: **Maja Besednjak and Mojca Ilc**

Editorial board: **Dejan Cigale, Ph.D.; Karmen**

Cunder; Primož Gašperič, Drago Kladnik,

Ph.D.; Ana Vovk Korže, Ph.D.; Irena Mrak, Ph.D.;

Dejan Mužina; Miha Pavšek, M.Sc.;

Irma Potočnik Slavič, Ph.D.; Mimi Urbanc, Ph.D.

Administrator: **Primož Gašperič**

E-mail: **maja.besednjak@guest.arnes.si,**

mojcailc@yahoo.com

www: **www.zrc-sazu.si/agss/horizon.htm**

Print: **Oman**

Financial support: **Ministry of Education,**

Slovenian Research Agency

Price: **2,7 €**

Bank account: **02010-001416631**

Nova Ljubljanska banka, d.d., Ljubljana,

Trg republike 2, 1000 Ljubljana, Slovenia

The magazine is indexed in SCOPUS.

Fotografija na naslovnici:
20-LETNICO PADCA
BERLINSKEGA ZIDU SO
OBELEŽILI Z VELIKIM
FESTIVALOM SVOBODE, NA
KATEREM SO MED DRUGIM
PONOVRNO, TOKRAT LE
SIMBOLIČNO, PODRLI ZID,
NAREJEN IZ VELIKIH PAPIRNATIH
ZIDAKOV

Avtor:
EPA / RADEK PIETRUSZKA

Mimi Urbanc

Berlinski zid _____ 4

Irma Potočnik Slavič

**Kanadske družbenogospodarske
prelomnice** _____ 9

Ana Vovk Korže, Alenka Sajovic

**Območja Nature 2000 kot razvojna
priložnost v času gospodarske krize** _____ 21

Mimi Urbanc

Rimsko cesarstvo _____ 26

Vojko Strahovnik

Alpe: kot jih vidijo ptice _____ 26

90-letnica Oddelka za geografijo Filozofske fakultete UL _____ 28

Primož Pipan

**Jesenske ekskurzije Ljubljanskega
geografskega društva v letu 2009** _____ 30

Bojan Erhartič

**Geografski večeri Ljubljanskega
geografskega društva v letu 2009** _____ 33

Matjaž Napokoj

**Prvomajska strokovna ekskurzija
Ljubljanskega geografskega društva na Šrilanko** _____ 35

Katarina Polajnar Horvat

**Predavanja Ljubljanskega geografskega društva
jeseni 2009** _____ 40

Katarina Polajnar Horvat

Napoved predavanj spomladi 2010 _____ 41

**Ekskurzije Ljubljanskega geografskega društva
spomladi 2010** _____ 43

Berlinski zid

IZVLEČEK

Berlin, nekoč mogočna prestolnica mogočne države, je neposredno in kruto občutil vse razsežnosti hladne vojne. Mesto je na pol presekala 37 km dolga meja. Ob njej je nastalo obsežno prazno območje, ki ga je bilo po padcu železne zavese pred 20 leti potrebno zapolniti z novo vsebino in nasilno ločena dela mesta ponovno povezati v celoto. V članku predstavljamo nekaj dejstev, povezanih z zidom, dva velika projekta na območju nekdanjega nikogaršnjega ozemlja in ob slikah nekaj točk vzdolž nekdanjega zidu, ki naj bi si jih ogledal vsak obiskovalec mesta.

Ključne besede: Berlinski zid, hladna vojna, nikogaršnje ozemlje, padec Berlinskega zidu, prenova, Berlin, Nemčija.

ABSTRACT

Berlin Wall

Berlin, once the powerful capital of a powerful country, directly and cruelly experienced all of the dimensions of the Cold War. A border thirty-seven kilometers long cut the city in half and a vast vacant area appeared alongside this border. After the fall of the Iron Curtain twenty years ago, it was necessary to fill in this area with new urban content and reconnect the forcibly divided parts of the city into a whole. This article presents certain facts connected with the wall, two large-scale projects in the former no man's land, and photos of some points along the former wall that are must-see destinations for all visitors to the city.

Key words: Berlin wall, cold war, no man's land, fall of the wall, redevelopment, Berlin, Germany.

Avtorica besedila:

MIMI URBANC, dr. geog., Geografski inštitut Antona Melika ZRC SAZU, Ljubljana
E-pošta: mimi@zrc-sazu.si

Avtorja fotografij:

MIMI URBANC in FRANÇOIS REINCKE

COBISS I.04 strokovni članek

Ne morem najti Potsdamskega trga. Tu? To ne more biti. Potsdamski trg, tam, kjer je bil včasih Café Josti. Popoldne sem hodil tja na klepet in na kavico in opazovat množico. Še pred tem sem pokadil cigaro pri Loese & Wolf ... znameniti trafikiki. Prav tu nasproti. To ne more biti Potsdamski trg. In nikogar ni, ki bi ga lahko vprašal. Bil je živahen kraj. Tramvaji, kočije in dva avtomobila: moj in tisti od prodajalne čokolade. Tudi Wertheimova trgovina je bila tu. In nato so se nenadoma pojavile zastave. Tu ... Ves trg je bil prekrit z njimi. In ljudje niso bili nič več prijazni ... in tudi policija ne. Ne bom odnehal, dokler ne najdem Potsdamskega trga. Kje so moji junaki? Kje ste, moji otroci? Kje ste moji lastni, topoglavi ... tapravi? Imenuj mi, muza, nesmrtnega pevca, ki je, potem, ko ga je zapustila umrljiva publika, izgubil glas. On, ki je bil angel poezije in je zdaj postal lajnar, prezrt ali zasmehovan ... zunaj, na pragu nikogaršnje zemlje. 20 mark, 40 mark, 80 mark. V enem tednu bi jih lahko imel 500. Proč, na jug. Kako nora misel, da bi ostal tu. Preveč prometa. Tepec, trikrat je bil na tem. Proč od tu hočem. Če me kdo prepozna, me bodo vrgli iz srednje šole. Klausu potrebujem, on bi lepo poskrbel zame. Tako dober je bil, predober. In zdaj je mrtev. Ali so še meje? Več kot kdajkoli prej. Vsaka ulica ima

svojo mejo. Med vsako parcelo (in sosednjo) je pas nikogaršnje zemlje ... zakrit z živo mejo ali jarkom. Kdor si upa, bo padel na nastavljenih minah ... ali ga bodo zadeli laserski žarki. Postrvi v vodi so v resnici torpedi. Vsak lastnik, celo najemnik si prilepi ploščico s svojim imenom kot grb in preučuje časopis kot kak svetovni voditelj. Toliko držav, kolikor je posameznikov. In te državnice so prenosne. Vsak vzame svojo s seboj ..." (2).

Odlomek iz znamenitega filma *Nebo nad Berlinom* iz leta 1987 režiserja Wima Wendersa odraža vso bolečino in nesmisel delitve, ki je prizadejala globoke in verjetno neozdravljive rane v mestno tkivo, pri tem pa usodno posegla v življenje Berlinčanov. Avstrijski pisatelj Peter Handke – njegova mama je bila koroška Slovenka (3) – je v poezijo prelil usodo prebivalcev mesta, ki je po političnem kockanju velesil najbolj neposredno občutilo hladno vojno. V Berlinu se je železna zaveza manifestirala kot nepredušno zaprt betonski zid.

Poglavitni "dosežki" Berlinskega zidu

60.000 ljudi iz vzhodnega dela Berlina je bilo zadnjič na svojem delovnem mestu v zahodnem delu mesta v petek, 11. avgusta 1961. V nedeljo so Zahodni Berlin obdali z bodečo žico in protitankovskimi ovirami, že v ponedeljek pa so začeli z gradnjo trdnega zidu. Z vidika razvoja in življenja mesta je pomembno, da je meja presekala 192 ulic; 97 med njimi jih je vodilo v vzhodni Berlin in 95 v druge dele nekdanje Nemške demokratične republike. Zid je prekinil tudi železniške proge in linije podzemne železnice (4).

20. septembra se je v vzhodnem delu mesta začela nasilna mobilizacija iz stanovanjskih objektov neposredno ob meji. Vzdolž zidu je nastalo osvetljeno nadzorno območje, imenovano tudi *cona smrti*. Vsakogar, ki se je znašel tam, so brez opozorila ustrelili. Za cono smrti je bil vkopan jarek za preprečevanje vdora tankovskih enot, takoj za jarkom pa je bila

patruljna steza s psi čuvaji, kontrolnimi stolpi, bunkerji in notranjim zidom.

Obstoj zidu je povezan z žalostno statistiko (5):

- Zahodni Berlin je razmejevala 166 km dolga meja, od tega je bilo 107 km zidu,
- 37 km zidu je ločevalo zahodni in vzhodni del mesta,
- zid je sestavljajo 45.000 betonskih kvadrov,
- visok je bil 4 metre,
- nadzorovalo ga je 116 stražnih stolpov,
- območje zidu je nadzorovalo 10.000 obmejnih stražarjev,
- zabeleženih je bilo 5000 poskusov pobega,
- ob poskusih pobega je bilo 239 smrtnih žrtev.

Slika 1: Najbolj znan mejni prehod v času hladne vojne je bil Check point Charlie oziroma 'kontrolna točka Charlie'. Čezenj so lahko šli le diplomati, osebje zavezniških sil in tuji turisti. Mnogim vzhodnjakom je predstavljal pot v svobodo, a marsikdo, ki je sanje želel uresničiti, je tam končal svoje življenje. Drog s sliko ameriškega vojaka na eni strani in ruskega na drugi je spomin na zid, ki je postal simbol človekove omejenosti, absurdnosti in neumnosti (foto: Mimi Urbanc).

Vpliv zidu na življenje v mestu

Ko so v življenjski vsakdan Berlinčanov usodno posegle posledice hladne vojne, so v Zahodnem Berlinu veliko pomanjkanje delovne sile zapolnili Turki (6).

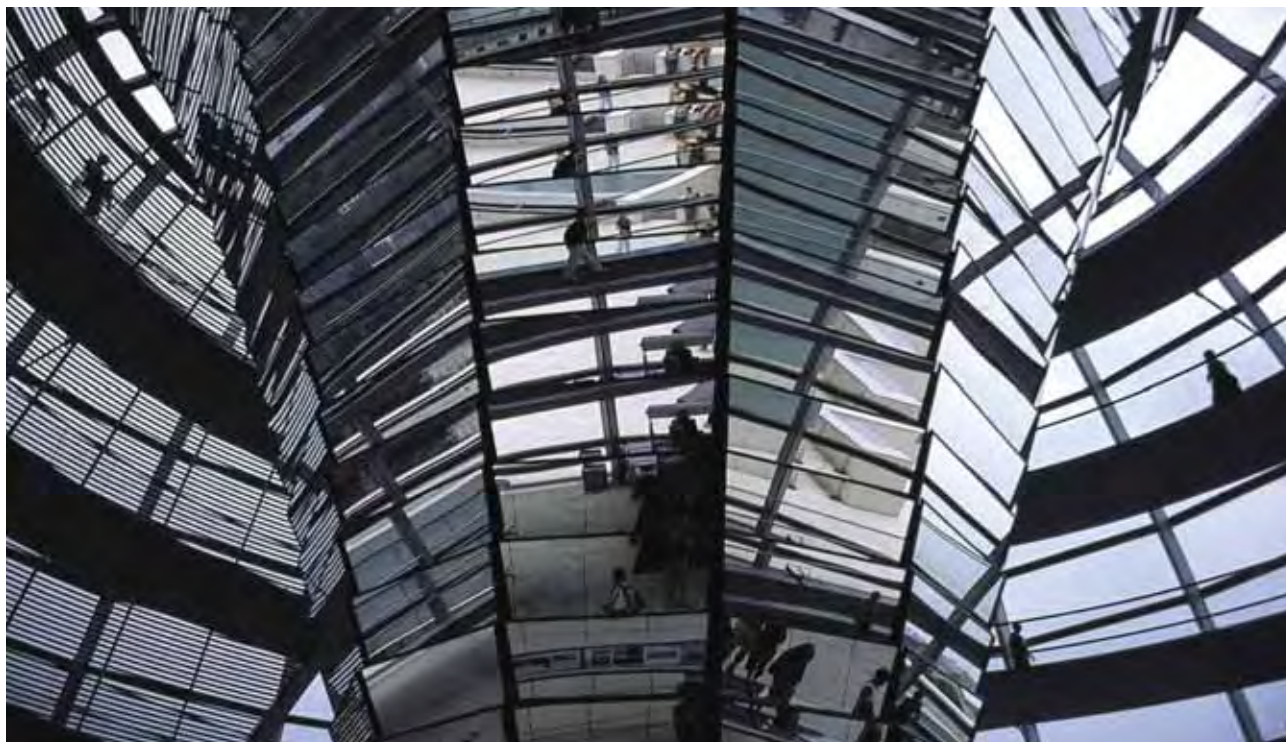
Usoda Berlina kot urbane naselbinske strukture je bila zapečatenata že z začetkom druge svetovne vojne. Ko se je maja 1945 vojna končala, je bilo 70 % mesta prekrita z ruševinami. Uničenih je bilo 80.000 zgradb in kar poldrug milijon ljudi je ostalo brez strehe nad glavo (7). Nekdanja mestna zasnova je bila povsem zabrisana. Povojna delitev ni prispevala h kompleksni povezanosti mestnega tkiva, ampak je brezobličnost še stopnjevala. Zid je bil le še "pika na i".

Megalomanskost zidu, njegovo fizično trdnost in skoraj nepredušno zastraženost je sčasoma premagala želja po svobodi, demokraciji in harmoničnem sožitju. Po njegovem padcu je nastala brazgotina, ki teče vzdolž nekdanjega zidu. Opuščena območja ob brazgotini so postala zaščitni znak mesta (1).

Jetzt wächst zusammen, was zusammengehört oziroma 'Zdaj rase skupaj tisto, kar spada skupaj', je znameniti rek nekdanjega nemškega kanclerja in dobitnika Nobelove nagrade za mir Willyja Brandta ob padcu berlinskega zidu 10. novembra 1989. Kljub njegovim visokoletečim besedam pa Berlin (verjetno) ne bo nikoli organska in komplementarna celota, ampak razdrobljeno mesto oziroma nekakšen kolaž, skupek več manjših mest.

Novi izzivi za politiko in mestne urbaniste

Po padcu zidu sta se mestna oblast in urbanistična stroka znašli pred izjemno zahtevnim izzivom, kako "nikogaršnje" ozemlje ponovno vključiti v mestni organizem in mu dati vsebino. Ogromne prazne površine v samem mestnem središču so bile priložnost, ki se ponudi le redkokateremu mestu. Obnova se je pričela z razgredo javno razpravo o prihodnjem razvoju in strategijah. Tempo je narekovala uradna politika, ki je v želji po enotnosti mesta in kontinuiteti njegovega

Slika 2: Zaščitni znak združenega Berlina je postala steklena kupola na Reichstagu s premerom 38 in višino 23,5 metrov. I 200 ton težka konstrukcija s 3000 m² stekla ni le izjemen arhitekturni dosežek, ampak ima tudi povsem praktične razsežnosti. Deluje kot energijsko varčna prezračevalna in klimatska naprava, ki obenem osvetljuje veliko parlamentarno dvorano. Tu je demokracija dobila krila - s kupole je namreč odprt pogled na predstavnike ljudstva v parlamentarnih klopeh (foto: Mimi Urbanc).

Slika 3: 1,3 km dolg ostanek zidu vzdolž reke Spree v soseski Friedrichshain, ki ga je leta 1990 poslikalo 118 umetnikov iz 21 držav, se imenuje East Side Gallery oziroma 'Galerija na vzhodni strani'. Petindvajseta slika v nizu 102 se imenuje Moj bog, pomagaj mi preživeti to smrtonosno ljubezen. Navdih zanjo je ruski slikar Dmitrij Vrubel dobil ob poljubu ruskega predsednika Leonida Brežnjeva in vzhodnonemškega predsednika Ericha Honeckerja leta 1979, ob 30-letnici obstoja Nemške demokratične republike. Sliko, ki je bila že leta 2002 precej poškodovana, so leta 2009 uničili in avtor jo je ponovno naslikal (foto: Mimi Urbanc).

razvoja želela praznine čim prej zapolniti, pri tem pa ponovno vzpostaviti zgodovinski duh mesta, zabrisati sledi za zidom, a ga obenem ohraniti za ustvarjanje prepoznavne identitete mesta. Ob tem si je zadala za cilj, da s sodobnimi arhitekturnimi rešitvami ustvari mesto za tretje tisočletje.

Tovrstna prizadevanja so se še posebej izrazito odražala v srčiki mesta, na Potsdamskem trgu, berlinski različici londonskega Trafalgarskega trga. Tudi zanj ni bila značilna arhitekturna odličnost, ampak živahnost, energija in komunikacija, zato mu je bilo treba vdihniti novo življenje. Velika praznina v srcu mesta je postala prvi prenovitveni projekt združenega Berlina in obenem največje gradbišče v Evropi. Ureditveni načrt je pripravil svetovno znani arhitekt italijanskega rodu Renzo Piano, ki je zmagal na mednarodnem natečaju. V njem je sledil ideji središč evropskih mest, v katerih so osredotočene najrazličnejše dejavnosti. Od 100.000 m² ali 10 ha razpoložljivih zemljišč so pozidali dobri dve tretjini in dobili 550.000 m² uporabnih površin, od tega tri

petine nad površjem in dve petini pod njim. Na trgu je danes okrog 10.000 delovnih mest. Pomembna okoliščina prenovitvene zgodbe je dejstvo, da je mestna oblast ključne dele trga prodala podjetjema Sony in Daimler-Benz AG. Prodaja je izzvala burne reakcije, ne le zaradi domnevno (pre)niske cene, ampak še bolj zaradi prenosa javne lastnine v zasebne roke. S tem je mesto na simbolni ravni izgubilo arhitekturno vrednoto, ki je bila njegov zaščitni znak.

Glavna železniška postaja – simbol novega Berlina

Stremljenje po megalomanskosti in oblikovanju Berlina v svetovno metropolo 3. tisočletja je še bolj izraženo z novo železniško postajo. Nekdanja glavna železniška postaja je bila poimenovana po kraju Lehrte blizu Hannovra (Lehrter Stadtbahnhof) in so jo odprli obenem s progo Berlin-Hannover. Pozneje so jo vpeli tudi v mestno prometno omrežje. Med

Slika 4: Najvišja raven nove Berlinske glavne železniške postaje (foto: François Reincke).

drugo svetovno vojno je bila močno poškodovana. Po njej so jo za silo popravili, skoraj dokončni udarec pa ji je prizadela delitev mesta po zgraditvi zidu. Zadnji medkrajevni vlak je z nje odpeljal leta 1951. Sledilo je desetletje dolgo obdobje rušenja postajnega poslopja. Samo delno odstranjene ruševine so na nekdanjem mestu ostale vse do graditve nove postaje.

Postaja mestnega prometa je brez večjih poškodb preživela drugo svetovno vojno. Po razdelitvi mesta je postala slepo črevo, saj je bila zadnja železniška postaja ob zunanjem robu Zahodnega Berlina. Takoj po združitvi mesta so začeli načrtovati posodobitev in ponovno povezavo dveh ločenih prometnih sistemov. Leta 2002 je nemška vlada odločila, da bo nova glavna železniška postaja stala na mestu nekdanje postaje mestnega prometa. Njena gradnja je trajala od leta 1995 do otvoritve leta 2006. Megalomanski projekt – promet poteka na petih ravneh; najvišja je 10 metrov nad tlemi in najnižja 15 m pod zemljo – je zahteval izgradnjo več predorov (tudi pod reko Spree) in mostov. Na zunanaj najbolj opazna sta steklena kolosa s skupno 44.000 m² poslovnimi površinami. Na postaji, imenovani Berlin Hauptbahnhof (Berlinska

glavna železniška postaja), dnevno sprejmejo ali odpremijo 1800 vlakovnih kompozicij, ki prepeljejo 350.000 potnikov. V prometnem in poslovnem vidiku je nova postaja zagotovo izpolnila pričakovanja, vendar je na rob preživetja odrinila prejšnjo osrednjo železniško postajo Zoo. S tem je uničenje enega zidu ustvarilo novega.

Po osemindvajsetih letih razdvajanja je večji del zidu sicer fizično izginil, njegov obstoj pa se je iz realnosti preselil v miselno sfero, postal je zgodovinski spomin, ki se ob vsaki obletnici vedno znova reinkarnira. Ob letošnji okrogli obletnici so na veliki zabavi, na kateri se je po ocenah zbralo okrog 100.000 ljudi, simbolično podrli zid iz 1000 poltretji meter velikih zidakov, ki so jih izdelali nemški učenci.

Berlinski zid je boleče zaznamoval sodobno evropsko stvarnost, njegovi ostanki pa so še vedno velika atrakcija in magnet za številne tuje turiste. Poleg Potsdamskega trga in novega kolodvora so obvezna postaja ob ogledu nemške prestolnice še galerija na vzhodni strani zidu, kontrolna točka Charlie in steklena kupola na Reichstagu, stavbi nemškega parlamenta.

Viri in literatura

1. Bisky, J. 2006: "Berlin: A profile" in Towards an Urban Age. Pridobljeno iz <http://www.urban-age.net>
2. Handke, P., Reitinger, R., Wenders, W. 1987: Nebo nad Berlinom, film. Road Movies Filmproduktion, Berlin.
3. Medmrežje 1: http://en.wikipedia.org/wiki/Peter_Handke (citirano 1. december 2009).
4. Medmrežje 4: <http://userpage.chemie.fu-berlin.de/BIW/wall.html> (citirano 1. december 2009).
5. Medmrežje 2: <http://userpage.chemie.fu-berlin.de/BIW/wall.html> (citirano 1. december 2009).
6. Medmrežje 3: berlin.group.shef.ac.uk/.../Main%20Lecture%202%20Berlin%20wall.ppt (citirano 1. december 2009).
7. Oswalt, P. (2000): Stadt ohne Form. München, London, New York: Prestel.

Kanadske družbenogospodarske prelomnice

IZVLEČEK

Kanada doživlja temeljite družbenogospodarske spremembe, povezane z liberalizacijo temeljnih državnih dokumentov in globalizacijo. Učinki so vidni v naraščajoči pestrosti in manjši kohezivnosti kanadske pluralistične družbe, ki postaja čedalje pomembnejši razvojni dejavnik na območju Pacifiškega obroča. Prispevek se osredotoča na kanadske družbenogospodarske prelomnice: okrepljeno vlogo kanadskega gospodarstva v Severni Ameriki, tradicionalna trenja med franko- in anglofoni, opaznejšo vlogo staroselcev ter nasprotja med starejšimi in novejšimi doseljenci.

Ključne besede: Kanada, doselitvena politika, staroselci, avtomobilska industrija, multikulturalna družba.

ABSTRACT

Contemporary Canadian Faultlines

For the last two decades Canada has undergone radical socioeconomic changes closely linked with the liberalisation of the fundamental state documents and a process of globalization. Impacts are being reflected in an increasing diversity and a smaller cohesion of a Canadian pluralistic society – the latest becoming more powerful factor of the Pacific Rim region. This article focuses on the contemporary Canadian socioeconomic faultlines: an empowering role of Canadian economy in North America, traditional conflicts between anglo- and francophones, a notable role of Aboriginal peoples and contrasts between the old-timers and the newcomers.

Key words: Canada, immigration policy, Aboriginal peoples, car industry, multicultural society.

Avtorica besedila:

IRMA POTOČNIK SLAVIČ, dr. geog.,
Oddelek za geografijo, Filozofska fakulteta,
Univerza v Ljubljani,
E-pošta: irma.potocnik@ff.uni-lj.si

Avtorji fotografij:

IRMA POTOČNIK SLAVIČ, IRENA JENKO REED

COBISS I.04 strokovni članek

V zadnjih dveh desetletjih doživlja Kanada poleg prebivalstvenih (številčna rast in razporeditev prebivalstva, poreklo doseljencev itn.) tudi izjemno globoke gospodarske in družbene spremembe, ki jih lahko obravnavamo kot "prelomnice", ker odločilno preoblikujejo ustaljeno tradicionalno podobo Kanade kot prostorsko velike, a medijsko manj privlačne (razen v primeru ekoloških nesreč in mednarodnih športnih prireditev; 16) socialno varne multikulturalne države.

Leta 2001 je kanadsko prebivalstvo prvič v zgodovini presešlo 30 milijonov, hkrati so v kanadski družbi čedalje bolj očitni novi elementi etnične sestave in kulturne raznolikosti: vse več je prebivalcev z neevropskimi koreninami, v Kanadi živi več kot 200 etničnih skupin, kitajščina je tretji najpogosteje govoreni jezik v Kanadi itd.

Glavni dejavniki navedenih sprememb so prevladujoče neevropsko doseljevanje, hitro povečevanje števila kanadskega staroselskega prebivalstva, poseben položaj Quebeca v konfederaciji in okrepljena kanadska vloga znotraj severnoameriške skupnosti.

Tudi Kanada ima svoj razviti jug

Kanada je relativno mlada država. Ustanovni dokument (*British North America Act*) o konfederaciji Spodnje (Quebec) in Zgornje Kanade (Ontario) je nastal šele

leta 1867, medtem ko je sodobno večetnično družbo na podlagi intenzivne družbene liberalizacije vzpostavil ustavni zakon (*The Constitution Act*, 1982).

Pri obravnavanju sodobnih procesov v Kanadi, ki že desetletja predvsem zaradi naravnogeografskih pogojev prisega na razvojni model jedro-obrobje, se je smiselno navezati na splošno priznano "praktično regionalizacijo" Kanade (3). Le-ta je bolj kombinacija funkcionalnega (zgodovinska-gospodarska-prometna povezanost) in upravno-administrativnega (province z večjo mero samostojnosti in teritoriji) skoraj izključno odvisnostjo od darežljivosti ottavskega proračuna) kot pa pravega celovitega geografskega pristopa pri oblikovanju regij. Omenjena delitev je podlaga statističnim raziskovanjem in regionalnogeografskim študijam ter opredeljuje šest (geografskih) regij: Atlantsko Kanado, Quebec, Ontario, Zahodno Kanado, Britansko Kolumbijo in Severni teritorij.

Slika 1: Upravno-administrativna razdelitev Kanade (3).

Slika 2: Statistično-geografska razdelitev Kanade (3).

Od leta 1867, ko je imela Kanada 3,4 milijona prebivalcev, se je prebivalstvo do danes skoraj podeseiterilo (32,7 milijona leta 2006; 15), kar Kanado uvršča med srednje velike države, saj ima približno tri četrte držav sveta manj prebivalstva kot Kanada. Kanadčani pa se v prebivalstvenem smislu ne primerjajo z ostalimi državami sveta, ampak z ZDA, ki pa so precej večja prebivalstvena sila (308 milijonov leta 2009). Gostota prebivalstva v Kanadi znaša 3 prebivalce/km², kar uvršča državo med izrazito redko poseljene (Avstralija ima rahlo nižjo gostoto – 2 prebivalca/km²). Kanadsko prebivalstvo je izjemno neenakomerno razporejeno, nekateri kanadski geografi govorijo o "magnetni vlogi" 8891 km dolge kanadsko-ameriške meje na 49. vzporedniku ali pa jo označujejo kot prebivalstveno jedro (*national population core*).

Na **gosto poseljenem območju** med Velikimi jezeri in ravnino ob reki Sv. Lovrenca živi 20 milijonov prebivalcev (60 % vsega prebivalstva Kanade; 3) in skoraj tri četrte prebivalcev kanadskih metropolitanских območij (Toronto, Montreal, Ottawa/Gatineau, Quebec City, Hamilton, Oshawa in London). Glavna dejavnika močnih doselitvenih tokov sta gospodarski razvoj in rodovitne kmetijske površine.

Zmerna prebivalstvena gostota je značilna za območje, ki obkroža prebivalstveno središče in se razširja na južnem delu Kanade ter izkazuje bolj umirjeno prebivalstveno rast kot jedrno območje. Tu živi okrog 12 milijonov Kanadčanov (več kot tretjina prebivalstva; 3), tu so tudi preostala velika kanadska mesta (Vancouver, Edmonton, Calgary, Winnipeg in Halifax).

Preglednica 1: Izbrane značilnosti šestih kanadskih regij (3, 15).

regija	površina (km ²)	površina (%)	prebivalstvo	prebivalstvo (%)	brezposelnost (%)	mestno prebivalstvo (%)	staroselci*	staroselci (%)	BDP v kanadskem gospodarstvu (%)
Ontario	1.068.600	10,8	13.069.182	38,7%	5,7%	84,7	242.495	1,9%	40,6%
Quebec	1.540.700	15,5	7.828.879	23,2%	8,6%	84,7	108.425	1,4%	21,1%
Britanska Kolumbija	947.000	9,5	4.455.207	13,2%	7,4%	80,4	196.075	4,4%	12%
Zahodna Kanada	1.963.500	19,8	5.939.755	17,6%	5,0%	75,7	505.650	8,5%	20,2%
Atlantska Kanada	540.300	5,4	2.337.561	6,9%	11,2%	53,9	67.010	2,9%	5,7%
Severni teritoriji	3.909.800	39	109.275	0,3%	16,0%	/	53.130	48,6%	0,4%
skupaj	9.969.900	100	33.739.859	100,0%	9,0%	79,7	1.172.785	3,5%	100,0%

/ : poselitev ni primerljiva z ostalimi regijami

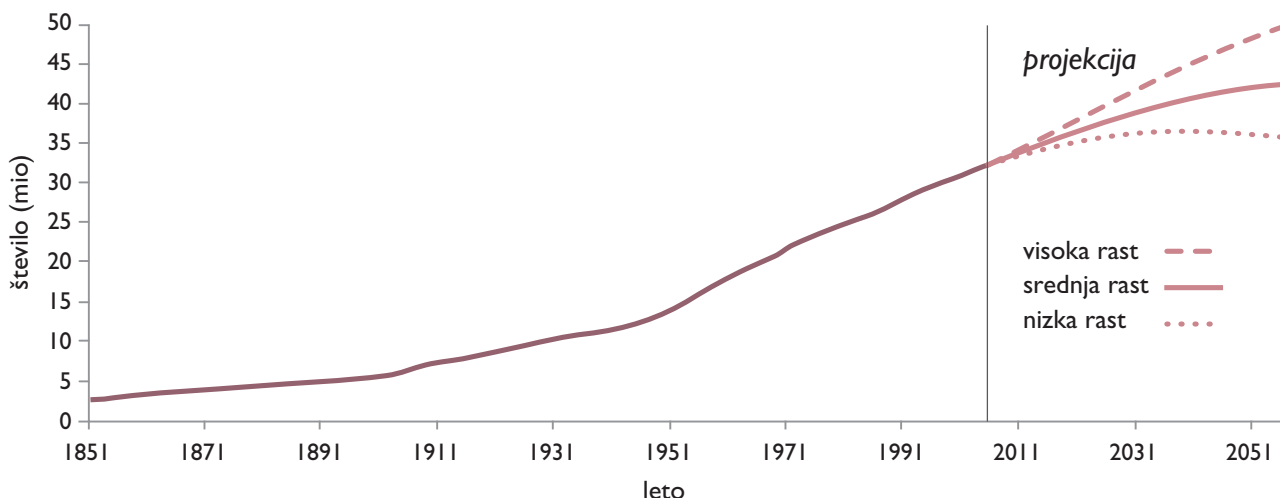
* : v letu 2006 se je med staroselce uvrščalo 698.025 Indijancev, 389.785 Metis in 50.485 Inuitov.

Nekateri predeli so v prebivalstvenem in gospodarskem smislu bolj dinamični (južna Alberta, nižji predeli Britanske Kolumbije), drugi se soočajo z zmanjševanjem števila prebivalcev (Nova Fundlandija, Saskatchewan). Območje se prekriva z razpoložljivimi kanadskimi obdelovalnimi površinami.

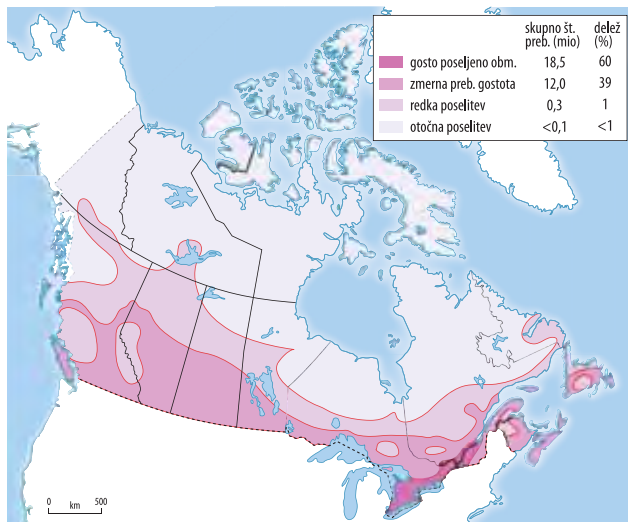
Redka poselitev je značilna za subarktične predele, kjer živi manj kot 1 % vseh Kanadčanov (300.000; 15) in so v zadnjem desetletju pričra rahlemu številčnemu upadu prebivalstva. Whitehorse in Yellowknife sta upravni in regionalni storitveni središči, največje mesto pa Fort McMurray (40.000 prebivalcev) v Alberti. Za "rudarska mesta" (*resource towns*) je značilna monostrukturna industrija.

Otočna poselitev prevladuje v arktičnem pasu, kjer v majhnih, prostorsko izoliranih naseljih živi skupaj 100.000 prebivalcev, večinoma staroselcev. Mala mesta z manj kot 5000 prebivalci in monostrukturnim gospodarstvom so hkrati tudi največja mestna središča. Kljub visokemu naravnemu prirastku staroselcev se območje sooča z upadanjem števila prebivalstva zaradi odseljevanja (3).

Še leta 1901 je le 35 % vseh Kanadčanov živelo v mestih, a sodobna Kanada je zelo urbanizirana država, saj skoraj 80 % prebivalcev živi v mestih z 10.000 prebivalci (2006), v regiji Ontario pa kar 85 % prebivalstva. Kanadska statistika opredeljuje največja mesta v Kanadi kot metropolitanska območja (*Census*

Slika 3: Gibanje števila prebivalstva v Kanadi od 1851 do 2006 in projekcije do 2051 (15).

Slika 4: Razporeditev prebivalstva v Kanadi (3).

Metropolitan Area) – gre za urbano območje, ki ima najmanj 100.000 prebivalcev. Toronto ima več kot 4,7 milijonov prebivalcev (14 % vsega prebivalstva Kanade; 15) in je prebivalstveno številčnejši kot regije Severni teritorij z 0,3 % prebivalstva, Atlantska Kanada s 7,7 % in Britanska Kolumbija s 13,1 %.

Poleg Toronta je v regiji Ontario še nekaj metropolitanskih območij (Ottawa, Hamilton). Čedalje večjo rast deleža mestnega prebivalstva beleži tudi Britanska Kolumbija (85 % mestnega prebivalstva), kjer večina živi v Vancouvru (2,2 milijona). Regija Quebec je na tretjem mestu: 80 % mestnega prebivalstva, v Montrealu živi 3,4 milijonov ljudi. V središčih Zahodne Kanade, v Edmontonu (938.000 prebivalcev), Calgaryju (951.000), Winnipegu (671.000) živi 76 % mestnega prebivalstva, Atlantska Kanada ima 53 % mestnega prebivalstva (Halifax: 359.000 prebivalcev; 15).

Iz podrobne obravnave izključujemo Severne teritorije, ki zaradi podnebnih, gospodarskih in kulturnih vzrokov ter sistemskih preselitev staroselcev ne poznajo velikih prebivalstvenih jeder. Delež Kanadčanov, ki živi znotraj metropolitanskih območij, se je povečal s 30,3 % (leta 1931) na 64 % (leta 2001). Leta 1931 je bilo le 10 metropolitanskih območij (Halifax, Hamilton, Montreal, Ottawa, Quebec, Saint John, Toronto, Vancouver, Windsor, Winnipeg), leta 2001 pa je njihovo število naraslo na 27, v njih ima sedeže večina podjetij (največ v Torontu in Calgaryju, kjer je središče energetskega koncerna; 11).

Slika 5: Union Station, Toronto. Glavno prometno vozlišče (cestnega, železniškega, vodnega in zaradi bližnjega mestnega letališča tudi zračnega prometa) največjega kanadskega mesta. Nekdanja pristaniška četrt neposredno ob obali Ontarijskega jezera zadnje desetletje doživlja postopno revitalizacijo (foto: Irma Potočnik Slavič).

Prva prelomnica: premik od državnega k celinskemu gospodarstvu

Začetki gospodarske preobrazbe Kanade v severno-ameriško industrijsko silo so se pričeli z avtomobilskim sporazumom (*Auto Pact*) med ZDA in Kanado leta 1965. Premik je bil formaliziran leta 1989 s kanadsko-ameriškim dogovorom o prosti trgovini (*Canada-US Free Trade Agreement-FTA*) oziroma njegovo nadgradnjo, tj. s prostorskim in prebivalstvenim povečanjem z vključitvijo Mehike v sporazum NAFTA (*North America Free Trade Agreement*) leta 1994.

Južni del Ontaria je v realnosti severni podaljšek ameriškega industrijskega pasu. V začetku 20. stoletja je ta severni krak vključeval predvsem obrate, ki so si jih lastili "veliki trije" (Ford, General Motors in Chrysler). Sestavljalnice avtomobilov so v osmih središčih (Windsor, St. Thomas, Ingersoll, Cambridge, Brampton, Alliston, Oakville in Oshawa), ki jih odlikuje odlična dostopnost do glavnih prometnih žil in bližina velikih trgov v ZDA in Kanadi. Avtomobilski sporazum *Auto Pact* med Kanado in ZDA je posledično vzpostavil skupni severnoameriški avtomobilski trg, ki so ga z masovno proizvodnjo obvladovali trije veliki ameriški proizvajalci avtomobilov. Z vidika ameriških podjetij je ta sporazum pomenil racionalizacijo proizvodnje in trženja avtomobilov znotraj Severne Amerike in posledično večjo konkurenčnost glede na tuje proizvajalce. Za Kanado je sporazum pomenil zagotovilo, da kanadskih avtomobilskih tovarn ne bodo zaprli ter prinesel prednosti masovne proizvodnje (omogočil je specializacijo nekaj tipov avtomobilov, ki so zalagali severnoameriško tržišče, znižale so se cene avtomobilov). Za Kanado je bilo izjemno pomembno tudi določilo, da kanadska proizvodnja avtomobilov v katerem koli letu sporazuma ni smela biti nižja od ravni le-te v izhodiščnem letu 1964. Danes v Ontariu proizvedejo 16 % avtomobilov v Severni Ameriki (8 % leta 1964), kar 85 % jih izvozi v ZDA (3).

Drugi proizvajalci avtomobilov so morali plačevati 6,1 % uvoznega davka, kar je za podjetja predstavljalo pomemben finančni zalogaj. Zato je sredi 90-ih let 20. stoletja japonska vlada zahtevala, naj Kanada zniža ali ukine uvozne davke za Hondo (obrat v Allistonu), Suzuki (tovarna v Ingersollu) in Toyoto (podružnica v Cambridgeu). Ker je njihova zahteva naletela na

Že leta 1904 je tovarna Ford odprla tovarno avtomobilov v Windsorju (južni Ontario), ki je bila neposredno povezana s precej večjim obratom v Detroitu. Kanadski izdelki so bili na britanskem trgu nižje obdavčeni kot ameriški, zato je Fordu "kanadski avtomobilski obvoz" omogočil večjo konkurenčnost na evropskem trgu. Za enako strategijo se je odločil tudi General Motors, ki je odprl obrat v Oshawi. Kanadski obrati, tj. podružnice ameriških avtomobilskih gigantov, so bili pomanjšana verzija precej večjih tovarn v ZDA. Istočasno so bile plače kanadskih delavcev nižje od ameriških, kanadski kupci pa so za enak model avtomobila morali odšteti občutno več denarja kot ameriški (višji zvezni in provincialni davki, višji proizvodni stroški zaradi manjše proizvodnje, visoki transportni stroški). Vlada v Ottawi je namreč predpisala 15 % davek na uvožene avtomobile in avtomobilske dele, kar je neposredno spodbudilo ameriška in druga tuja podjetja, da so odpirala "kanadske podružnice".

gluha ušesa, sta se Japonska in Evropska Unija pritožili na Svetovno trgovinsko organizacijo, ki je leta 2000 razglasila kanadsko-ameriški avtomobilski sporazum za diskriminatoren v odnosu do uvoženih avtomobilov z Japonske in Evropske Unije. Kanada je morala sporazum preklicati. Sporazum je prenehal veljati leta 2001, a je spremenil značaj in namen avtomobilske proizvodnje v Ontariu in zaznamoval premik kanadske zvezne politike k bolj liberalnim trgovskim sporazumom in k intenzivnejšemu vključevanju v obsežno severnoameriško tržišče (3).

Stopnjo postopnega vključevanja kanadskega gospodarstva v ameriško uradna statistika dokazuje s porastom kanadskega izvoza v ZDA. Kanadski izvozni izdelki (nafta, premog, lesni proizvodi, žito, kemikalije, gnojila, avtomobili in avtomobilski deli itd.), ki se v veliki meri transportirajo po železnici ali cevovodih, so v ZDA naleteli na odprto tržišče. Utrditev kanadskega gospo-

Slika 6: Železniško omrežje v upravljanju kanadskih železnic (14).

darstva v severnoameriškem je mogoče nazorno pojasniti s širitvijo kanadskega železniškega omrežja, saj je v začetku devetdesetih let 20. stoletja vodstvo kanadskih železnic (*Canadian National, CN*) kupilo *Illinois Central* in ga spojilo z železniškim sistemom ZDA.

Železniško omrežje CN se zdaj razteza od Halifaxa na obali Atlantskega oceana do New Orleansa ob Mehikem zalivu in Vancouverja ob Tihem oceanu. Medtem ko je konec 20. stoletja večina trgovine potekala med Kanado in ZDA, predvidevajo, da se bo v 21. stoletju povečala trgovina z Mehiko.

Druga prelomnica: od kolonialnega prisilnega jopiča do staroselske moči

Kanadska statistika med staroselce (*Aboriginal peoples*, 5) uvršča Indijance, Inuite in Metis (fr., mešanci med Indijanci in Francozi). Stike staroselcev in priseljencev v Kanadi lahko razdelimo v štiri obdobja:

- **obdobje pred stikom staroselcev z Evropejci (od leta 1000 do 1500):** staroselcev je bilo vsaj 200.000, mogoče celo 500.000; njihovo število je nihalo zaradi spremenjenih podnebnih pogojev in razpoložljivosti hrane;

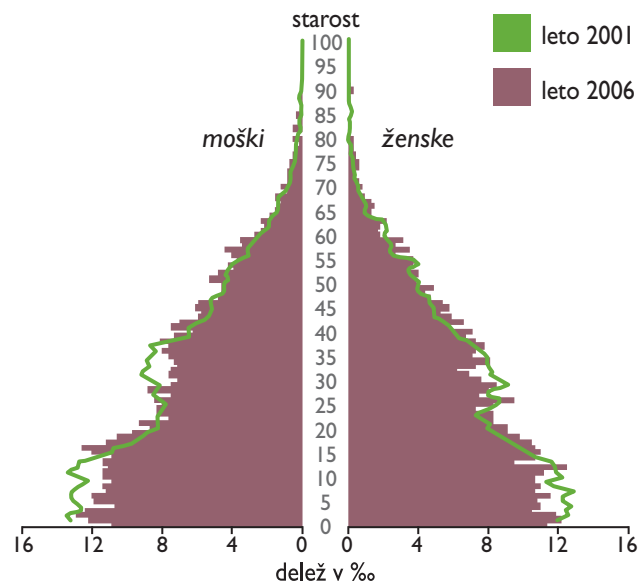
Slika 7: V Torontu je zelo pogosto prisotna mešanica raznovrstnih arhitekturnih stilov: v ospredju sta viktorijanska stavba in muzej v študentskem kampusu, v ozadju se že dvigujejo stolpnice finančne četrti (foto: Irma Potočnik Slavič).

- **zgodnji stik (1500 - 1800):** zlasti indijanska plemena, ki so prišla v stik z Evropejci (predvsem na vzhodu Kanade), so bili izpostavljeni novim boleznim, politične sile so jih vključile v kolonialne vojne, evropska naselitev jim je zmanjšala lovišča; do konca 18. stoletja je število Indijancev upadlo pod 50.000;
- **pozni stik (1800 - 1940)** je pomenil neposredni stik evropskih doseljencev z indijanskimi plesemi tudi na zahodu Kanade; stiki so bili v glavnem omejeni na kratkotrajna obdobja zlate mrzlice in trgovino s krznom; število staroselcev se je stabiliziralo na začetku 20. stoletja;
- **sodobni stik (1940 do danes):** staroselsko prebivalstvo v Kanadi številčno narašča zaradi visokega naravnega prirastka (visoka rodnost in nizka smrtnost; slika 8), ki je močno nad državnim povprečjem; popis leta 2006 jih je evidentiral 1,5 milijona (3, 8, 15).

Kanadska družba se je problematiki staroselcev izogibala. Kot marginalizirana skupina so bili podvrženi prilagoditvenim procesom več kot sto let. Zlasti po drugi svetovni vojni so staroselce preselili in jih naselili v manjša naselja z nekaj tisoč prebivalci, jih iztrgali iz tradicionalnih gospodarskih vzorcev, njihove otroke pa vključili v državni šolski sistem brez možnosti izobraževanja v maternem jeziku. Do leta 1969 je bilo kanadsko staroselsko prebivalstvo večinoma odrinjeno na družbeni rob in "nevidno" - živeli so v odmaknjenih rezervatih, do leta 1960 niso imeli volilne pravice. Leta 1969 so v Ottawa pripravili zadnji poskus asimilacije Indijancev v Kanadi, ki so ga indijanski poglavarji prvič v zgodovini javno zavrnili. V naslednjem desetletju so potekale razprave o položaju Indijancev v kanadski družbi. Sledilo je priznanje staroselskih ljudstev in njihovih pravic v ustavnem zakonu (1982), kar je izboljšalo njihov status in pogajalsko moč. Ustavni zakon pa ni opredelil pravic staroselcev, ampak je to nalogo prepustil pogajanjem ali sodiščem. Svojo politično moč so Inuiti deloma dokazali z notranjo upravno-politično reformo, ko je leta 1999 nastal nov teritorij Nunavut (v inuitskem jeziku inuktitut "nunavut" pomeni "naša zemlja"), kjer Inuiti predstavljajo veliko večino med 30.000 prebivalci (9, 12). Trenutno je na kanadskih sodiščih veliko zahtevkov staroselcev po vrnitvi zemlje (*land claim*) v naravi ali z odškodnino.

Leta 2007 je OZN sprejela Deklaracijo o pravicah staroselskih ljudstev (10), ki slednjim priznava pra-

vico do kulture, identitete, jezika, zaposlitve, zdravstvenega varstva in izobraževanja, poudarja njihovo pravico, da ohranijo lastne ustanove in tradicijo, pravico, da ostanejo drugačni in da se razvijajo v skladu z lastnimi vizijami gospodarskega in družbenega razvoja. Istočasno prepoveduje diskriminacijo in zahteva njihovo udeležbo pri vseh vprašanjih, ki jih zadevajo. Deklaracija države poziva, naj staroselskim ljudstvom prepustijo več oblasti nad ozemlji in viri, ki so jih tradicionalno imeli v posesti in jim vrnejo zasežena ozemlja oziroma izplačajo odškodnino. Deklaracija sicer ni pravno zavezujoča, vendar že s svojim obstojem postavlja minimalne standarde zaščite staroselcev. Zaskrbljujoče je dejstvo, da Kanada ni podpisnica te izjave, saj je izjavila, da bi z njenim sprejetjem kršila določila kanadske ustave.

Slika 8: Starostna piramida Inuitov v Nunavutu – primerjava med letoma 2001 in 2006 (15).

Tretja prelomnica: trenja med novejšimi in starejšimi doseljenci

Prvi doseljenci, katerih potomce danes prištevamo k indijanskim plemenom (*Indians, first nations*), so prišli iz Azije verjetno pred 30.000 leti preko celinskega mostu na Aljasko ter poselili porečje Jukona in tudi druge predele Severne Amerike. Drugi val, ki je prišel z obalnih območij Beringovega morja, se je ustalil v kanadskem predelu Arktike, njihovi potomci so današnji *Inuiti*.

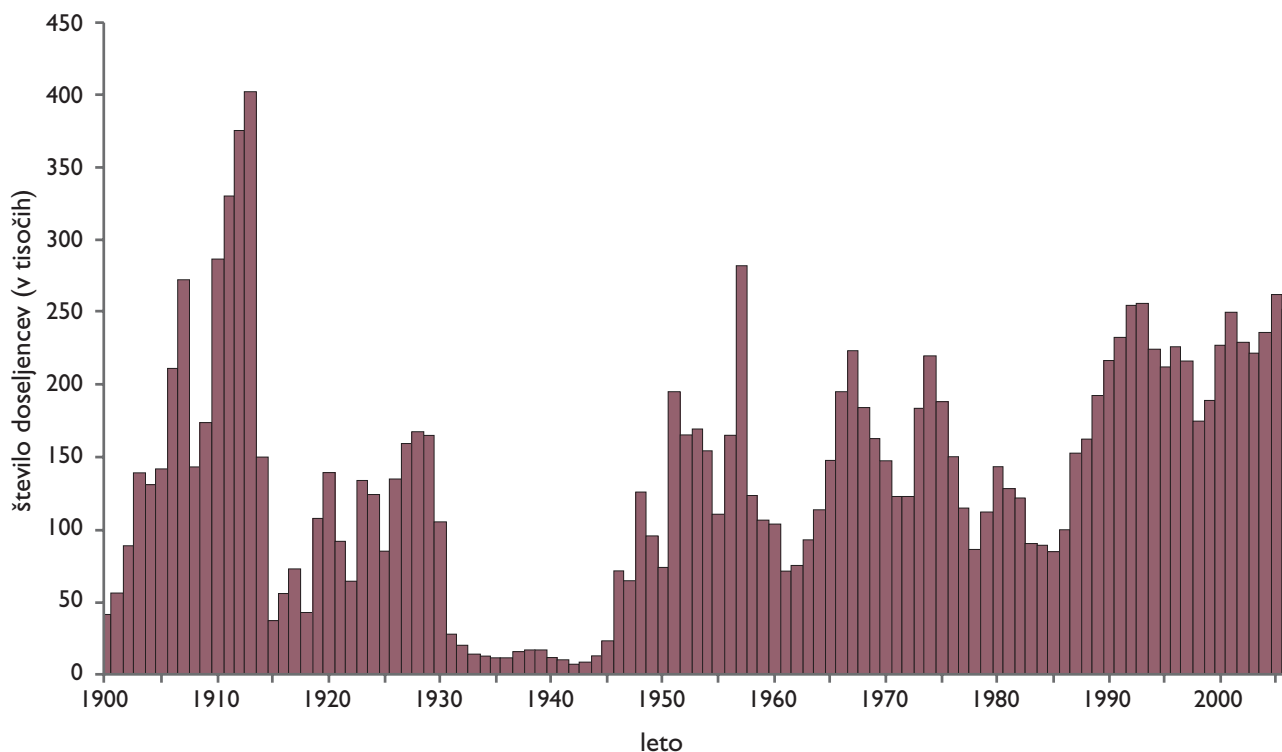
Naslednji selitveni val je bil povezan s kolonizacijo Severne Amerike, ki je pripeljala evropske doseljence - francoski in britanski doseljenci v Atlantski Kanadi in Quebecu so se pričeli doseljevati v 17. stoletju. V prvi polovici 19. stoletja je skoraj milijon doseljenec, tj. anglofonov in protestantov, v Kanado prišlo iz Združenega kraljestva. Do konca 19. stoletja se je 2 do 3 milijone kmetov priselilo v kanadske prerije (večinoma neanglofonska in nefrankofonska doselitev) - nekateri so prišli iz Ontaria, večinoma pa iz Evrope in ZDA. Več kot 1 milijon jih je prišlo iz Evrope, vključujoč Združeno kraljestvo, Nemčijo, Skandinavijo, Srednjo Evropo, Rusijo in Ukrajino (na to nakazujejo tudi številna zemljepisna imena v Zahodni Kanadi).

Do konca 20-ih let 20. stoletja so bile kanadske rodovitne površine zasedene, zato se je moral vzorec doselitve ponovno spremeniti - večina doseljenec je šla v mesta, kjer so iskali delo v tovarnah, ali pa v zaledje, kjer so delali v gozdovih in rudnikih (3).

Sodobno neevropsko doseljevanje se je začelo, ko je Kanada postala priljubljena dežela doseljevanja za ljudi z vsega sveta zaradi spremenjene doselitvene politike. Leta 1967 so se doseljenjski zakoni sprostiti in so spodbudili doseljevanje iz vseh držav, saj je bilo

odstranjeno določilo o "želenih" pretežno britanskih doseljenecih in doseljenecih iz drugih evropskih držav. Glavni namen korenitih sprememb je bil zadostiti potrebo po kvalificirani delovni sili. Kanadska doselitvena politika določa tri kategorije doseljenec (2): družinsko (*family class*), ki vzpodbuja zaokroževanje družin (60 % doseljenec), kategorijo beguncev (*refugee class*), ki zagotavlja zatočišče političnim idr. doseljencem (15 % doseljenec) in gospodarsko kategorijo (*economic class*), temelječo na sistemu točkovanja, ki vrednoti kandidatovo "primernost" za vstop v Kanado na podlagi njegovih poklicnih kvalifikacij, ne glede na njegovo geografsko poreklo ali etnične korenine (25 % doseljenec). Od leta 1971 čedalje več doseljenec prihaja iz Azije (največ s Kitajske, Indije, Filipinov, Hong Konga, Sri Lanke), manjše število iz Afrike, Bližnjega Vzhoda, Karibov in Latinske Amerike. Neevropsko poreklo doseljenec je povzročilo dramatično preobrazbo v etnični, jezikovni in verski strukturi Kanade.

Kanada se je iz dualistične družbe, za katero je bilo značilno francosko in britansko prebivalstvo, razvila v pluralistično družbo. Od leta 1901 do leta 2001 je v Kanado prišlo 13,4 milijona doseljenec, ki so preoblikovali kanadsko prebivalstveno strukturo,

Slika 9: Valovi doseljevanja v Kanado od 1900 do 2006 (5).

Slika 10: Pogled na poslovno in trgovsko središče Toronta, kjer imajo sedež številne kanadske in mednarodne korporacije, največje banke in tudi borza (foto: Irma Potočnik Slavič).

dodali nove razsežnosti njenim družbenim in verskim vrednotam ter ustvarili pluralistično družbo. Le-to sestavljajo številne skupine ljudi z različnim kulturnim, jezikovnim in rasnim izvorom.

Po konfederaciji (1867) se je letno v Kanado doselilo manj kot 50.000 ljudi. Prve znake sprememb je zaznati konec 19. stoletja, ko so z raznovrstnimi spodbudami pričeli kolonizirati "kanadski zahod", tj. predvsem rodovitne kmetijske površine v prerijskih provincah, kar je privabilo pomembno število neangleških doseljencev iz Srednje in Vzhodne Evrope. Tako se je letno število doseljencev hitro dvignilo nad 50.000 in leta 1913 doseglo rekordnih 400.870, a do 20-ih let 20. stoletja je bila zasedena že večina rodovitne zemlje ali pa sta jo imeli v lasti dve veliki družbi (*Hudson's Bay Company* in *Canadian Pacific Railway*), zato se je število doseljencev ponovno zmanjšalo. V času velike gospodarske krize v 30-ih letih 20. stoletja se je doselilo precej manj kot 50.000 ljudi na leto. Takoj po drugi svetovni vojni se je v povprečju doselilo med 50 in 100.000 ljudi,

sedaj pa število doseljencev presega 200.000 ljudi na leto. V Ottawi so administrativno določili, da letno število doseljencev ne sme preseči 1 % celotnega kanadskega prebivalstva. V letu 2001 je tako Kanada uradno nudila doselitev največ 300.000 doseljencem, dejansko se jih je doselilo 256.000. V sodobnem času je sobivanje različnih kultur pogojeno z doselitvami predvsem iz neevropskih držav. V letu 1867 je le 1,5 % prebivalcev Kanade izkazovalo neevropske korenine, leta 2001 pa je bilo Kanadčanov z neevropskimi koreninami že 20 % (3).

Pred letom 1980 so se britanski in drugi evropski doseljenci, ki so predstavljali večino doseljencev, hitro prilagodili obstoječi kanadski kulturi, ki je imela evropske korenine in številne kulturno-civilizacijske vezi z Evropo (angleški in francoski jezik, britanski parlamentarni sistem itn.). Od 80-ih let, zlasti pa od 90-ih let 20. stoletja pa je zlasti v velikih mestih očiten neevropski kulturni in politični vpliv. Doseljenci so prinesli določene elemente svojih kultur, neevropske jezike, svoje načine oblačenja in prehranjevanja ter bivanja. Istočasno pa se je v Kanadi povečalo zanimanje za "tradicionalne kanadske skrbi", tj. anglo-frankofonske odnose in za staroselce, a je oboje za nove doseljence povsem obrobne pomena. Te temeljite spremembe ustvarjajo nova trenja, tudi nasprotovanja ter sočasno fluidnost in hibridizacijo kulturnih elementov (1, 3, 7).

Slika 11: Kanadsko podeželje v neposrednem zaledju torontske aglomeracije (Caledon, Ontario), kjer uspešno dopolnjujejo tradicionalne funkcije kmetijstva z »doživetjem na kmetijki«, ki je zanimivo za mestno prebivalstvo (nakup kmetijskih pridelkov v domači prodajalni, možnost obiranja sadja in zelenjave, praznovanje rojstnih dni itd.; foto: Irena Jenko Reed).

Slika 12: Največja univerza v Torontu, kjer poučujejo tudi geografijo, je University of Toronto (ustanovljena 1827), ki je imela v letu 2009 več kot 33.000 dodiplomskih in skoraj 12.000 podiplomskih študentov. Univerza poseduje stavbe v središču mesta - v neposredni bližini finančno-poslovne četrti (St. George Campus, na sliki), pa tudi dislocirani enoti v Mississaugi in Scarboroughu (foto: Irma Potočnik Slavič).

Zaradi doseljevanja je Kanada primer pluralistične družbe, a je hkrati to družbo razdelilo na tri elemente: staroselce, potomce generacij, ki so v Kanado prihajale od 17. do konca 20. stoletja (*old-timers*), in sedanje doseljence, ki so bili rojeni izven Kanade (*newcomers*). Prvotni razlog za trenja med skupinama "mlajših" in "starejših" doseljencev je, da tisti, ki so rojeni v Kanadi, zaznavajo sodobne doseljence ali kot doprinos (njim samim ali Kanadi) ali pa menijo, da negativno vplivajo na njihov način življenja. Medtem ko novi elementi doseljenjskih kultur pogosto bogatijo kanadsko družbo, so nekateri povzročili kulturno-etnična nasprotja med posameznimi člani obeh skupin. Doseljevanje prinaša tudi očitne prednosti, na primer rast skupnega števila prebivalcev Kanade, zagotavlja zelo potrebno kvalificirano delovno silo, prinaša vlagateljski kapital, pa tudi novo kulturno bogastvo kanadske družbe. Seveda pa obstaja tudi druga stran: pogosta so mnenja, da bodo doseljenci poslabšali gospodarski položaj starejših doseljencev in

spremenili podobo kanadske družbe (drugačni jeziki, kulture, rase). To je še zlasti podkrepljeno z dejstvom, da se novi doseljenci večinoma priseljujejo v velika metropolitanska območja, zlasti v tri največja (več kot 2 milijona prebivalcev Toronta predstavljajo novi doseljenci; 1), kjer ustvarjajo kulturno-etnične zgoštitve, ki upočasnijo ali onemogočajo njihovo vključitev v kanadsko družbo. Velika večina doseljencev živi v Ontariu (več kot polovica doseljencev), Britanski Kolumbiji, Quebecu in Alberti (11).

Četrta prelomnica: francosko-angleško ravnotežje

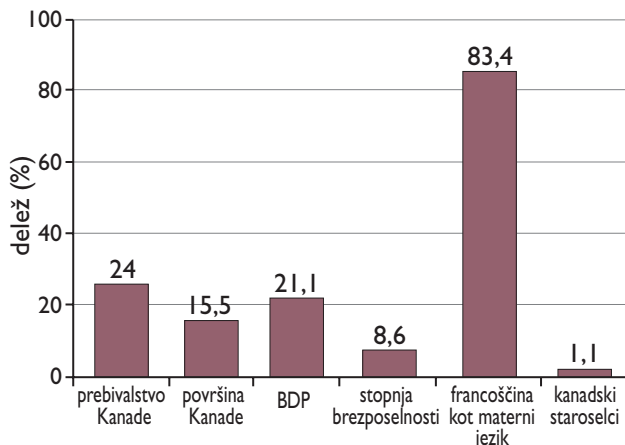
Frankofoni in anglofoni predstavljajo tradicionalno dvojnost kanadske družbe, ki ima zelo globoke zgodovinske korenine. Z ustanovitvijo Province Kanada

(1841) je ta odnos zacvetel v partnerstvo angleško govoreče zahodne Kanade in francosko govoreče vzhodne Kanade, ki sta si delili politično moč. Z letom 1867 je bilo razglašeno, da sta oba jezika uradna jezika novega dominiona. Jezik je osrednji element francoske dediščine in zagotavlja ohranjanje francoske kulture ter je hkrati tudi pomemben pokazatelj družbene in politične moči. "Novi Kanadčani" (tujerodni neevropski doseljenci) tako lahko gravitirajo k eni ali drugi skupini. A ker je angleščina tudi poslovni jezik v Severni Ameriki, se novi doseljenci večinoma naseljujejo na angleško govorečih območjih.

6,8 milijonov Kanadčanov navaja francoski jezik za materni jezik (3, 13); francosko govoreči Kanadčani so v provincah Quebec (83,1 % prebivalstva doma govori francosko; slika 14), Novi Brunswick (30,3 % prebivalcev province), manjša zgoštevitev je tudi na severovzhodu Ontaria (2,7 % prebivalcev province). Zunaj province Quebec Kanadčani doma večinoma govorijo angleško (85,6 %), neuradne jezike (11,7 %) in francosko (2,7 %), skoraj petina vseh Kanadčanov je bilingvističnih. Število francosko govorečih Kanadčanov sicer narašča, vendar je njihov naravni prirastek nižji od državnega povprečja. Frankofoni so tudi politično organizirani, separatistična trenja so trajno prisotna (referendumi), stalno jabolko spora predstavljajo tudi najrazličnejši jezikovni zakoni.

Slika 13: Od vzhodne do zahodne kanadske obale poteka trasa poti (Trans Canada Trail), ki povezuje glavna mesta provinc in teritorijev, pa tudi bolj redko poseljena območja, naravno in kulturno dediščino, na katero so Kanadčani izjemno ponosni. Pot obiskovalcem nudi tudi številne možnosti za rekreacijo in preživljanje prostega časa (veslanje, tek, kolesarjenje, prostori za piknik itd.; foto: Irena Jenko Reed).

Slika 14: Izbrani statistični podatki za Quebec (3).

Nove delitve in nove preizkušnje

Če smo Kanado še pred nekaj desetletji poznali samo kot anglo- in frankofonsko državo, je v zadnjega pol stoletja postala izrazito večjezična in multikulturna država. V preteklosti so prevladovali doselitveni in gospodarski tokovi v smeri vzhod-zahod, zaradi preusmeritve in navezavo na južne sosede, ko Kanada postaja pomemben dejavnik v razvoju Severne Amerike, pa trgovski tokovi pretežno potekajo v smeri sever-jug. Večdesetletna izrazita gospodarsko-politična prevlada vzhodnih provinc (Ontario in Quebec) v zadnjem desetletju slabi, saj nastaja več jeder, najmočnejša so zlasti na zahodu (Alberta in Britanska Kolumbija, ki zlasti veliko pričakuje v gospodarskem smislu od zimskih olimpijskih iger v letu 2010; slika 15). Kljub medijsko opevani podobi Kanade kot "dežele izjemnih razsežnosti in divjine", je država visoko urbanizirana, saj 80 % Kanadčanov živi v mestih, poselitev je izrazito zgoščena na jugu države (4). Od nastanka sodobne Kanade (1867) država beleži stalno prebivalstveno rast, ki pa je čedalje bolj posledica doselitev in v manjši meri visokega naravnega prirastka staroselskega prebivalstva. Nekdaj prevladujočo doselitev iz evropskih držav je presešlo doseljevanje neevropskih doseljencev s širšega območja Pacifiškega obroča. Država, ki je v svetovnem merilu veljala za simbol socialnega blagostanja, stabilnosti in medsebojne strpnosti, je tako v sedanjosti na zelo težki preizkušnji, saj pretekli vzorci reševanja problema različnosti kultur v sedanjem času niso več uporabni, prilagoditev novim razmeram pa zahteva veliko mero razumnosti in razumevanja vseh strani.

Slika 15: Olimpijski komite je 2. julija 2003 razglasil Vancouver za središče zimsko-športnega olimpijskega in paraolimpijskega dogajanja v letu 2010. Tako je Britanska Kolumbija dobila potreben gospodarski impulz, saj predvidevajo, da bodo igre stale 1,3 milijarde, a hkrati ustvarile 10 milijard kanadskih dolarjev dohodka (avtor: Adrian Raeside, povzeto po viru 3).

Viri in literatura

1. Basten, L., Gerhard, U., 2008. Quo vadis Toronto? Geographische Rundschau, Jhg. 60, Heft 2, str. 20-29.
2. Bauder, H., 2008. Kanada: Zuwanderungsmodell für Deutschland. Geographische Rundschau, Jhg. 60, Heft 2, str. 48-50.
3. Bone, R.M., 2005. The Regional Geography of Canada (third edition). Oxford University Press, Ontario, 572 str.
4. Bourne, L. S., 2004. Canadian Cities in Transition: New Sources of urban Difference. Dela 21, str. 97-107.
5. Canada's Ethnocultural Mosaic, 2006. Census 2006, Statistics Canada, 36 str.
6. Canadian Demographics at Glance, 2008. Statistics of Canada, 54 str.
7. Čibej, B., 2008. Nestabilna Kanada, stabilni Quebec. Delo, 8. 12. 2008, str. 8.
8. First Nations people, 2009. Selected findings of the 2006 Census. Statistics Canada, 8 str.
9. Gionet, L., 2008. Inuit in Canada: Selected findings of the 2006 Census. Statistics Canada, 7 str.
10. Grah, M., 2007. Dvaindvajset let za 46 členov. Delo, 18. 9. 2007, str. 8.
11. Hahn, B., 2008. Calgary – Erfolgsstory einer kanadischen Präriestadt. Geographische Rundschau, Jhg. 60, Heft 2, str. 4-11.
12. Härtling, J., 2008. Nunavut – eine Erfolgsgeschichte? Geographische Rundschau, Jhg. 60, Heft 2, str. 38-46.
13. Human Activity and the Environment: Annual Statistics, 2009. Statistics Canada, 166 str.
14. Medmrežje 1: <http://www.cn.ca> (citirano 22. 12. 2008).
15. Medmrežje 2: <http://www.statcan.gc.ca> (citirano 5. 1. 2010).
16. Medmrežje 3: <http://www.theglobeandmail.com> (citirano 10. 11. 2008).

Območja Nature 2000 kot razvojna priložnost

IZVLEČEK

Glede na to, da velik del Slovenije predstavljajo t. i. manj razvita podeželska območja, ki dosegajo le nekaj nad 62 % povprečne razvitosti EU-25, imajo namreč ravno ta območja v času gospodarske krize izjemne možnosti za "drugačen" razvoj. Strategija razvoja Slovenije predpostavlja, da je za celovitejši in hitrejši razvoj pomembna komponenta povezanosti naravnih in kulturnih potencialov kot atraktivnega turističnega produkta, ki ponuja razvojno dinamiko celotni državi, pa tudi številnim tistim območjem, kjer hitrejši tehnološki razvoj zaradi omejitev ne omogoča drugega razvoja.

Ključne besede:

Natura 2000, ekoremediacije, sonaravni regionalni razvoj, ekoturizem, ekološko kmetijstvo.

ABSTRACT

Natura 2000 Sites As Development Opportunity During The Economic Depression

Considering that a large part of Slovenia represent so called less-developed rural areas, which reach only up to 62% average EU-25 development, and only these areas have during economic depression exceptional opportunities for "different" development. Slovenia's development strategy understands that for the complete and faster development the component connection of natural and cultural potentials, as an attractive tourist product, which provides different development dynamics to the whole country, and also those areas, where faster technological development because of limitations does not provide other development, is important.

Key words:

Natura 2000, ecoremediation, sustainable regional development, ecotourism, organic agriculture

Avtorici besedila:

Dr. ANA VOVK KORŽE, red. prof.,
Univerza v Mariboru, Mednarodni ERM center
in oddelek za geografijo FF MB.
E-pošta: ana.vovk@uni-mb.si

ALENKA SAJOVIC, prof. geog. in soc., Ekoremediacijski
tehnološki center,

E-pošta: alenka@ertc.si

Avtorji fotografij:

BOŠTJAN ŠTIH, IZTOK AMERŠEK, ALENKA SAJOVIC

COBISS I.04 strokovni članek

v času gospodarske krize

Z namenom varstva narave in ohranjanja biotske raznovrstnosti je Evropska unija vzpostavila mrežo posebnih varstvenih območij Natura 2000, ki predstavljajo ekološko pomembna območja, ki so pomembna za ohranitev ali doseganje ugodnega stanja evropsko pomembnih vrst ptic in drugih živalskih in rastlinskih vrst, njihovih habitatov in habitatnih tipov. Prav tako pa je odgovornost za svojo izredno biotsko raznovrstnost prevzela tudi Slovenija in z letom 2004 razglasila na podlagi Uredbe o posebnih varstvenih območjih Natura 2000 (Ur. l. RS št. 49/2004) kar 286 posebnih varstvenih območij Nature 2000, in sicer od tega 260 območij na podlagi Direktive o habitatih in 26 na podlagi Direktive o pticah, kar skupaj znaša kar 35,5 % površine (1).

70 % teh območij je že vključenih v zavarovana območja (narodni, regijske in krajinske parke), ki prav tako predstavljajo enega izmed ključnih mehanizmov za ohranjanje biotske raznovrstnosti, krajinske pestrosti in varstvo naravnih vrednot kot tudi instrument za učinkovito upravljanje z Natura 2000 območji. Za Slovenijo je značilen t. i. sektorski pristop upravljanja z Natura 2000 območji, kar

pomeni, da posamezni sektor s svojo zakonodajno podlago določa vrsto ukrepov, s pomočjo katerih ohranja in varuje posamezna opredeljena območja Nature 2000.

Slika 1: Posebna varstvena območja Natura 2000 (Vir: Zavod RS za varstvo narave).

Bistvene dejavnosti prilagojene rabe naravnih dobrin, s katerimi se dosegajo varstveni cilji na Natura 2000 območjih, so zagotovo gozdarstvo, lovstvo in ribištvo. Ti sektorji morajo za vsa Natura 2000 območja, za katera so pristojni v svojih načrtih predvideti ukrepe za doseganje ugodnega ohranitvenega stanja. Pri tem morajo upoštevati smernice Zavoda Republike Slovenije za varstvo narave (ZRSVN). Na podlagi tega imajo gozdarji gozdnogospodarske, lovci lovskoupravljaljske in ribiči ribiško-gojitvene načrte itd. Na področju kmetijske dejavnosti pa se varstvo izraža v okviru prilagojene kmetijske rabe prostora na območjih Nature 2000 ter pridobivanja finančne pomoči za ohranjanje biotske raznovrstnosti na teh območjih v okviru kmetijsko-okoljskega programa (2).

Prav tako kot varovana območja Nature 2000 tudi zavarovana območja (parki) predstavljajo mesto združevanja sektorskih politik - prostora, kulture, turizma, kmetijstva in razvoja podeželja, regionalnega razvoja, izobraževanja itd. in s svojimi potenciali zagotavljajo:

- območja oblikovanja kakovostnega bivalnega okolja in izvajanja konkurenčnega gospodarstva,
- oblikujejo nove razvojne priložnosti za prebivalce,
- povečujejo številčnost in dobro počutje obiskovalcev ter
- omogočajo izvajanje številnih drugih nalog, kot so: npr. monitoring stanja, poročanje, nadzor, informiranje javnosti itd. (3).

Natura 2000 – razvojna priložnost ali ovira

Opredelevanje in razglasitev območij Nature 2000 pa je tako kot v drugih evropskih državah tudi pri nas povzročilo veliko zaskrbljenosti v povezavi z omejevanjem razvoja. Prepričanje, da Natura 2000 območja, ki se najpogosteje nahajajo znotraj manj razvitih podeželskih območij, ki zaradi neintenzivnega preteklega gospodarskega razvoja niso podlegla izraziti degradiranosti okolja in ohranila pretežno neokrnjeno naravo, predstavljajo oviro v nadaljnjem razvoju, je vsekakor zmotno. Že vrsto primerov dobrih praks razvoja teh območij danes kaže na to, da ta območja le narekujejo drugačen pristop razvoja ter zagotovo predstavljajo številne razvojne priložnosti. In tudi Slovenija ima v povezavi s svojo ohranjeno naravo zagotovo še veliko neizkoriščenih razvojnih potencialov.

Zavedati se moramo namreč, da se kaže ohranjenost in pestrost naše narave v veliki meri zlasti zaradi dosedanjega človekovega sobivanja in sooblikovanja narave. Tako so na primer mnogi habitati odvisni od rednih človekovih aktivnosti in marsikje je potrebno poskrbeti zgolj za ohranjanje obstoječega stanja – kot na primer nadaljevanje s pašo ali pravilno košnjo suhih in vlažnih travnikov po cvetenju trav in gnezdenju ptic, nadaljevanju s trajnostnim gospodarjenjem v gozdovih, ohranjanju vodotokov z obrežno vegetacijo, ohranjanju mokrišč itd. Medtem ko se morebitne omejitve razvoja znotraj teh območij kažejo zgolj v primerih večjih in grobih posegov v prostor.

Natura 2000 tako ne predstavlja sistem strogih naravnih rezervatov, ki bi omejevali vse človekove dejavnosti na teh območjih, ampak gre za varovana območja, kjer se spodbujajo takšne aktivnosti, ki omogočajo ohranjanje biotske raznovrstnosti in upoštevanje načel trajnostnega gospodarjenja z naravnimi viri. Izhajajoč iz teh dejstev, kot smo že poudarili, ta območja narekujejo torej zgolj drugačen razvoj. Razvoj ekoturizma, ekološkega kmetijstva, manjših inovativnih in okolju prijaznih podjetniških dejavnosti (zlasti storitvenih dejavnosti, tradicionalnih obrti) itd.

S strani turističnega gospodarstva se Natura 2000 kaže kot dodatna spodbuda, saj lahko kot blagovna znamka opozarja na območja, kjer je moč uživati v neokrnjeni naravi. Takšna blagovna znamka hkrati tudi povečuje ceno izdelkov ter daje dodano vred-

nost turistični ponudbi in prepoznavnosti območja. Razvojne možnosti na območjih Nature 2000 tako morajo zgolj najti pravo mero in povezavo med različnimi dejavnostmi, in sicer kmetijstvom, gozdarstvom, ribištvo, turizmom in ohranjanjem narave. (4).

Ekoturizem in ekološko kmetijstvo za ohranjanje narave

Raznovrstnost podeželskih območij, ki pretežno predstavljajo tudi območja posebnega varstva narave v Sloveniji, predstavljajo velik razvojni potencial, in sicer zlasti na področju razvoja ekoturizma in ekološkega kmetijstva. Pri tem pa je seveda moč izkoristiti ta potencial le z ustreznimi vlaganji. Potrebna je hitrejša priprava upravljaljskih načrtov za območja Nature 2000, zagotovitev pogojev za delovanje upravljaljskih institucij, ki hkrati predstavljajo pomembne subjekte za spodbujanje razvoja območja, povezovanje in komunikacijo z lokalnim prebivalstvom, spodbujanje in iskanje sredstev za izgradnjo turistične infrastrukture v teh območjih, oblikovanje turističnih produktov, trženje lokalnih produktov itd.

Ugotovitve kažejo, da v Sloveniji obstaja mnogo naravnih, kulturnih in drugih potencialov, ki bi jih bilo možno izkoristiti za hitrejši razvoj storitev na področju turizma, izobraževanja, podjetništva, trgovine in naravne revitalizacije mest itd. Registriranih imamo kar 1.314 širših in ožjih zavarovanih območij na skupno 216.507 hektarjih ozemlja (1 narodni park, 3 regijske parke, 43 krajinskih parkov, 52 naravnih rezervatov in 1.217 naravnih spomenikov) ter okoli 21.500 enot nepremičnin kulturne dediščine, ki se idealno povezujejo z naravnimi danostmi, vse to pa je moč oblikovati v raznovrstno lokalno turistično ponudbo.

Poseljenost podeželja in aktivnost prebivalstva na področju kmetijstva je ključna za zagotavljanje trajnostnega razvoja podeželskih območij. Uveljavljen način upravljanja z gozdovi in ohranjanje ter vzpodbujanje sonaravnega kmetovanja zagotovo v veliki meri zagotavlja ugodno stanje biotske raznovrstnosti in ohranjanje habitatov na območjih Nature 2000. Ekološko kmetovanje kot inovativna praksa pa na drugi strani tudi bistveno pripomore s pridelavo ekoloških proizvodov, ki s svojo dodano vrednostjo pridobivajo tudi na tržni vrednosti, izboljšanje standarda na podeželju.

Slika 2: Odras kulturne pokrajine z vegetacijskimi pasovi Dravinjske doline (foto: Boštjan Štih).

Ekoremediacije za doseganje ciljev varstva narave in trajnostnega razvoja

Ekoremediacije kot mehke tehnologije, ki temeljijo na principu naravnih zakonitosti ekosistemov so pravi pristop za upravljanje z naravnimi viri v (za)varovanih območjih (vodovarstvena območja, ekološko pomembna območja, posebna varstvena območja Natura 2000 itd) ter za zagotavljanje dobrega ekološkega stanja pomembnih habitatov kot tudi za varovanje in ohranjanje ogroženih rastlinskih in živalskih vrst. Na drugi strani ekoremediacije predstavljajo razvojno priložnost, saj v podeželsko okolje vnašajo nove tehnološke pristope, ki so kmečkemu prebivalstvu blizu in poznane in hkrati dolgoročno predstavljajo samooskrbno gospodarstvo (5).

Za lokalne skupnosti so ekoremediacije idealne zato, ker temeljijo na specifikah lokalnega okolja, ker so najbolj učinkovite tam, kjer pritiski niso preveliki in ker se vklaplajo v pejzaž pokrajine. Dodatna prednost ERM je njihova izvirnost, ki temelji na delovanju naravnih sistemov (ekosistemov), znotraj katerih so odnosi evolucijsko povezani. Kot primer naj navedemo uporabo vegetacijskih pasov na podeželju, ki ne le, da polepšajo videz pokrajine, predvsem opravljajo funkcijo čiščenja zemlje, zraka in vode, povečajo biotsko pestrost in zmanjšujejo posledice naravnih nesreč. Dodatno prinašajo lokalnemu prebivalstvu korist (les za kurjavo, veje za domačo obrt, zelenje za kompost itd.). Prav tako pa vegetacijski pasovi kot blažilne cone predstavljajo zaščito krajine pred vdori onesnaževal iz razpršenega onesnaževanja (kmetijstva, razpršene poselitve itd.).

Ene izmed najbolj perspektivnih ekoremediacijskih tehnologij za varovanje naravne in kulturne krajine so vsekakor rastlinske čistilne naprave. Rastlinske čistilne naprave predstavljajo pristop zbiranja in čiščenja odpadnih voda za razpršena podeželska naselja na samem izvoru komunalne odpadne vode. Zlasti ker omogočajo v primerjavi z drugimi čistilnimi sistemi tudi terciarno čiščenje so le-te vsekakor bistveno najučinkovitejše znotraj območij s posebnimi varstvenimi režimi. Na ta način se najučinkoviteje zavarujejo tudi vodozbirna območja ter vodni viri (6).

Regionalni razvojni program kohezijske regije v okviru razvojne prioritete "Krepitev regionalnih razvojnih potencialov" predvideva podporo regionalnim razvojnim programom, ki odražajo razvojne potencialne in priložnosti v posameznih razvojnih regijah in vključujejo način za aktiviranje lokalnih razvojnih pobud.

Ker razvojna prioriteta "Povezovanje naravnih in kulturnih potencialov" združuje tri elemente, to je turistično gospodarstvo, kulturne in naravne vire ter športno infrastrukturo, je izjemnega pomena sinergija, ki ima pozitivne učinke za nadaljnji razvoj slovenskega turizma in ostalih dejavnosti zlasti na podeželju. Pomembno je, da se dvig konkurenčnosti turističnega gospodarstva dogaja na temelju skladnosti z naravnimi in kulturnimi ter krajinskimi značilnostmi določenega območja, pri čemer imajo ekoremediacije kot proces stalnega vzpostavljanja ravnotežja med človekom in naravo bistveno vlogo (4).

Slika 3: Rastlinska čistilna naprava za čiščenje odpadnih komunalnih voda iz naselja Sv. Tomaž pri Ormožu (foto: Iztok Ameršek).

Možnosti za razvoj zavarovanih območij in Nature 2000 v Sloveniji

Pri pregledu zakonodaje s področja varstva okolja in ohranjanja narave smo ugotovili, da lokalne skupnosti nimajo nobene posebne zahteve, da bi vnaprej pripravile programe varstva okolja, mislimo predvsem na neubrana območja (mestne občine morajo namreč po ZVO (Ur. l. RS št. 39/06) pripraviti občinske programe varstva okolja, ki jih potrdijo občinski mestni sveti). Toda tudi na papirju pripravljeni programi mnogokdaj ne zaživijo, ker je način dela v občini drugačen, med resorji ni povezave in varstvo

okolja se razume kot "nekaj zraven". Ta opažanja so nastajala tri leta, tudi z aktivnim sodelovanjem tako z župani slovenskih občin, kakor tudi s pripravo programov varstva okolja. Rezultat teh opažanj je spoznanje, da tako ministrstva (predvsem Ministrstvo za okolje in prostor, Ministrstvo za gospodarstvo, Služba vlade za lokalno samoupravo in regionalno politiko) kot tudi lokalne skupnosti potrebujejo pomoč pri pripravi projektov za odgovoren nadaljnji razvoj. Dokaz za to so na novo ustanovljeni LAS-i (lokalne akcijske skupine), ki prosijo za pomoč pri načrtovanju razvojnih projektov. Izhajajoč iz tega lahko ugotovljamo, da uporabniki niso dovolj usposobljeni in povezani za pripravo in izvedbo večjih projektov. Mnoge občine imajo zelo nizke proračune in brez uspešno pridobljenih evropskih sredstev, ne bodo mogle realizirati potrebnih projektov. Prav to spoznanje nam je velika motivacija, da pripravimo načrt, usmeritve in metodologijo za lokalne skupnosti (občine, pokrajine) in to na način, da bo neposredno uporaben v praksi in vključeval vse pomembne akterje v lokalni skupnosti ali določeni pokrajini (7).

Pred leti so bile v Sloveniji iz širšega evropskega prostora v ospredje postavljene t. i. Lokalne Agende 21 in t. i. Regionalne Agende, ki pa so bile med občinami skoraj nepoznane. Agenda 21 je bila sprejeta leta 1992 kot svetovni načrt za uveljavljanje družbeno, gospodarsko in okoljsko trajnostnega razvoja. Porodila se je kot odgovor na spoznanje, da so meje rasti razvoja omejene, da je svetovno ravnotežje mogoče doseči predvsem z omejevanjem potrošnje surovin in neobnovljivih energetskih virov, z načrtnim usmerjanjem intelektualnih potencialov v želeno smer ter z zavedanjem, da moramo spremeniti naš odnos do narave in okolja (8).

Številni avtorji poudarjajo, da je pomemben trenutek za učinkovito komunikacijo in dialog čas do ustanovitve nekega zavarovanega območja oz. izoblikovanja razvojne vizije neke določene lokalne skupnosti. Ta faza mora vključevati številne delavnice, seminarje, ki vključujejo lokalno prebivalstvo in ključne deležnike območja. Hkrati morajo biti lokalnemu prebivalstvu tudi v tem segmentu dane najosnovnejše aktivnosti kot so možnosti izobraževanja o tujih jezikih, računalniški tečaj, tečaj tradicionalnih znanj, saj to lokalnemu prebivalstvu omogoča kakovostnejše bivanje in možnosti udejstvovanja v različnih aktivnostih, ki so blizu njegovega doma. Temu posledično lokalno prebivalstvo vidi v svojem okolju pozitivne bivalne pogoje in si želi v tem okolju tudi ostati (4).

Nadaljni razvoj območij Natura 2000

Pričujoča gospodarska kriza, ki posledično izrazito ogroža kakovost življenja in bivanja ljudi, nas opozarja na to, da mora nadaljnji razvoj temeljiti na razvijanju lokalnih potencialov (tistega kar nam ponuja lokalno okolje), dosegljivih človeških virov ter ohranjenem naravnem okolju, ki nam lahko dolgoročno, z upoštevanjem trajnostnega gospodarjenja z naravnimi viri in danostmi, prinaša samooskrbnost. Razvoj zlasti podeželskih območij more tako strmeti k samooskrbnemu gospodarstvu. Razvoj inovativnih gospodarskih dejavnosti (tradicionalna obrt, turizem na kmetiji, ekološko kmetijstvo, integrirano sadjarstvo in vinogradništvo z dodano vrednostjo, pridelava lokalnih specifičnih produktov itd), ki ustvarjajo delovna mesta in hkrati ohranjajo naravo in okolje ter s tem kakovost bivanja lokalnega prebivalstva.

Viri in literatura

1. Uredba o posebnih varstvenih območjih (območjih Nature 2000), Ur. l. št. 49/2004.
2. Program upravljanja Natura 2000 območji: Ministrstvo za okolje in prostor: Ljubljana.
3. Mikuš T., 2007: Stanje in perspektive krajinskih parkov v Sloveniji. Magistrsko delo, Oddelek za biologijo Biotehniške fakultete. Ljubljana.
4. Operativni program krepitve regionalnih razvojnih potencialov: Služba vlade za lokalno samoupravo in regionalno politiko. Ljubljana.
5. Vovk Korže, A., Vrhovšek, D. Ekoremediacije kot trajnostne metode za varovanje okolja. Maribor.
6. Vovk Korže, A., Vrhovšek, D. Ekoremediacije, Inštitut za promocijo varstva okolja. Maribor.
7. Študija o vključenosti javnosti in spodbujanje vključevanja javnosti v pripravo projektnih predlogov za trajnostni razvoj lokalnih skupnosti na zavarovanih območjih, Mednarodni center za ekoremediacije Filozofske fakultete. Maribor.
8. Agenda 21: programme of Action for Sustainable Development. United Nations Conference on Environment and Development. Rio de Janero, 13. – 14. junij 1992.

Rimsko cesarstvo

"Ko najdete prosti sedež, se zazrite čez 50.000 gledalcev, ki vsi čakajo na začetek boja. Tisti pred vami so na boljšem, tisti za vami pa na slab-

šem od vas. Zjutraj boste priča dvo-boju z zvermi, v popoldanskem delu pa bojem med gladiatorji. V času kosi-la potekajo usmrtitve obsojenih kriminalcev. Za gledalce so najbolj privlačne različne spretnosti bor-cev; toda divjanju smrti, ki se odvija pred vašimi očmi, se je težko upre-ti in gledalec se kaj hitro ujame v kr-voločno divjanje množice in skupaj z njimi kriči: Ubij ga!" Tako je napisa-no v vodniku po Rimu. Nenavadno. Vodnik mora biti iz drugega časa in drugega sveta, kajne?

Res je. Na naslovnici knjige, ki pri-tegne zaradi svojega minimalistično prefinjenega videza, poleg naslova in imena avtorja piše še Popotniški vod-nik po antičnem svetu in Rim z oko-lico leta 300 našega štetja. Knjiga je napisana za popotnika, ki se je 1700 let nazaj odpravljal v mesto, ki je bilo najiminitnejše mesto na svetu. Ker so

časovni stroji le plod živahne domiš-ljije, se v mesto leta 300 fizično ne da odpotovati. Duhovno pa je to še kako mogoče s pomočjo knjige, ki jo predstavljam. Zanimivo branje omo-goča potovanje v preteklost in razis-kovanje civilizacije, ki je zaznamovala razvoj človeštva. 160 strani "antične-ga videza" nas popelje po znamenito-stih, ki so takrat šele nastajale in nas seznanjajo z ljudmi, ki so te znamenitosti gradili ter v njih živeli.

Knjiga Rimsko cesarstvo, napisana v maniri sodobnih popotniških vodni-kov, je odličen oris kulturne zgodovine mesta in njegove okolice. Na pol-juden in nadvse privlačen način nas seznanjajo z zgodovino mesta, boji za oblast, zakulisnimi igricami, posameznimi deli mesta, njegovimi znamenitostmi in z načinom življenja. Tako iz-vemo o vlogi družine, praznovanjih, dirkah, gladiatorskih bojih, o jedači in pijači, navadah in običajih, o spolnosti in javnih hišah, o nakupovanju, zdravstveni oskrbi in še čem. Da bi se čim bolj živeli v čas, avtor ne uporablja sodobnega načina štetja let; tako Rim ni nastal 753 pr. n. št., ampak 1052 let nazaj, in Kartagina ni bila uničena leta 146 pr. n. št., ampak 607 let po nastanku Rima. Tak način štetja let je, čeprav povsem v skladu s splošnim duhom knjige, za bralca zahteven in mestoma moteč. V primerjavi z izvirostjo ideje in njeno odlično izvedbo je to vsekakor komaj vredna po-manjkljivost.

Vodnik, ki je v slovenskem jeziku izšel leta 2009 pri Tehniški založbi Slovenije, obsega 160 strani, 6 pre-glednic, 7 zemljevidov in 81 risb; ISBN 978-961-251-108-1.

Avtor vodnika je dr. Ray Laurence, raziskovalec na Univerzi v Birming-hamu. Kljub mladosti je napisal že vrsto knjig s področja kulturne zgo-dovine Rimskega cesarstva: o cestah,

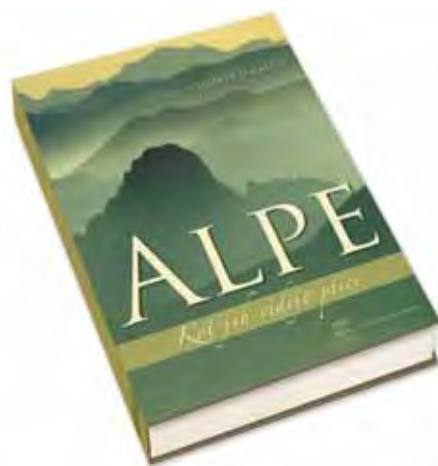
zgodovini zabave, Pompejih, staro-sti in staranju, potovanju in geogra-fiji. Predstavljena knjiga je prva, pre-vedena v slovenščino. Močno upam, da ne zadnja. Če bi mi med študi-jem zgodovine, ko je bil predmet Antična zgodovina skoraj povsem na dnu moje lestvice priljubljenosti predmetov, kdo rekel, da je sicer zelo kompleksno in komplicirano vsebino mogoče predstaviti tudi na privlačen način, mu nikakor ne bi verjela. Po branju te knjige vem.

Mimi Urbanc

Alpe: kot jih vidijo ptice

Monografija Alpe: kot jih vidijo ptice, je jedro istoimenskega projekta, ki je začel nastajati leta 2006 in bil v prvi fazi dokončan aprila letošnjega leta. Projekt se odvija pod okriljem založbe Pan Alp d.o.o. iz Nazarij, zaradi sporočilnosti in celostnega gledanja na Alpe pa je pridobil tudi patronat UNESCA.

Že ime projekta pove, da na Alpe gledamo iz ptičje perspektive. Avtor projekta in idejni vodja je fotograf

Matevž Lenarčič, ki je v treh letih z ultralahkim letalom napravil preko 100.000 posnetkov celotne alpske verige. Posnetki so bili osnova za nastanek monografije in potujoče razstave na prostem, ki se seli po alpskih mestih vseh 8 držav. Cilj projekta pa ni bil samo napraviti gledljivo knjigo in razstavo z lepimi fotografijami, ampak izpostaviti tudi sporočilno vrednost in vplivati na zavedanje o pomenu Alp kot enovitem prostoru.

S projektom ALPE: kot jih vidijo ptice želimo:

- prikazati Alpe kot geografsko in geološko enovit prostor, ki ga naseljujejo različni rastlinski in živalski sistemi,
- seznaniti prebivalce Alp in druge ljubitelje tega prostora s celotnim alpskim prostorom in prikazati njegovo pestrost,
- dvigovati zavest o varovanju alpskega naravnega prostora,
- popularizirati sonaravno življenje vseh živih bitij tega prostora,
- pozitivno vplivati na ekološko zavest projektantov, ki delujejo v alpskem prostoru,

Engadinske Alpe (foto: Matevž Lenarčič).

- povezovati vse ljudi, ki razumejo nujnost ohranitve alpskega prostora zanamcem,
- izdelati dokument časa.

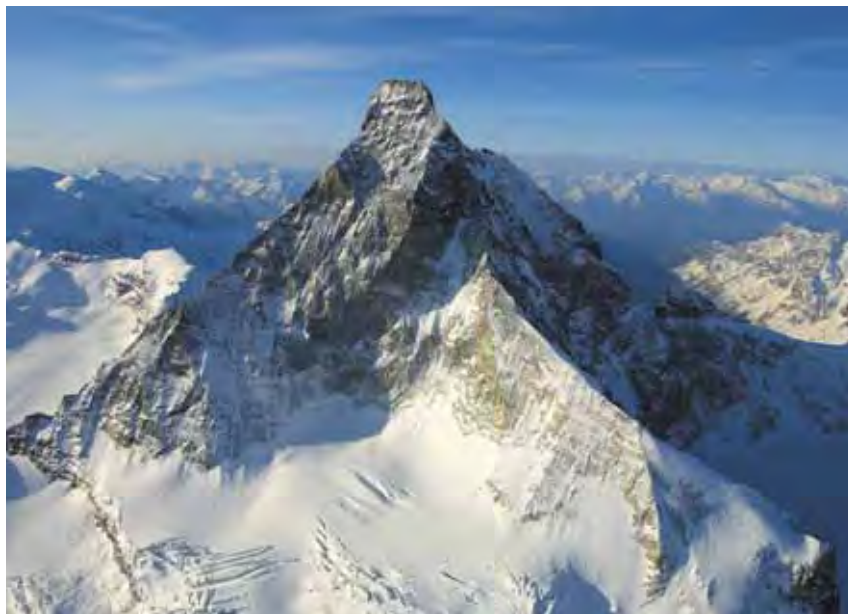
Alpe: kot jih vidijo ptice je velika monografija o Alpah. V knjigi formata 27 x 37 cm in na 512 straneh je 200 dvostranskih fotografij Matevža Lenarčiča, glavno besedilo pa je napisal velik poznavalec Alp Janez Bizjak. Poleg njega je prispevke o naravnoin družbeno-geografskih elementih

alpskega prostora napisalo še 15 strokovnjakov iz vseh alpskih držav, uvod pa so prispevali svetovno znani alpinist Christian Bonington iz Velike Britanije, direktor Alpske konvencije Marco Onida iz Italije ter generalni sekretar UNESCO Koichiro Matsuura. Da gre za mednarodni projekt, pove tudi dejstvo, da so sodelovali strokovnjaki iz 8 držav. Knjiga je izšla v slovenskem in angleškem jeziku.

Monografija je na mednarodnem knjižnem festivalu v kanadskem Banffu dobila prvo nagrado v kategoriji "Podoba gora", na letošnjem knjižnem sejmu v Ljubljani pa "Krilatega leva".

Več o monografiji in celotnem projektu, si lahko preberete na spletni strani www.panalp.net.

Bralci Geografskega obzornika lahko monografijo z 10 % popustom naročijo preko elektronske pošte info@panalp.net. Pri naročilu naj navedejo "bralce Geografskega obzornika". Običajna cena je 49,90 €, za bralce Geografskega obzornika pa 44,91 €. Knjigo plačajo po povzetju, cena poštnine je 5,00 €.

Matterhorn (foto: Matevž Lenarčič).

Vojko Strahovnik

90-letnica Oddelka za geografijo Filozofske fakultete UL

V tokratni številki Geografskega obzornika objavljamo del govora predstojnice Oddelka za geografijo Filozofske fakultete UL, doc. dr. Tatjane Resnik Planinc, z namenom, da se še enkrat spomnimo na *odličnih 90 let*.

"Pisalo se je daljno leto 1919, ko sta bili na takrat ustanovljeni ljubljanski univerzi za geografijo predvideni kar dve stolici, vendar je bil šele aprila 1920 imenovan Artur Gavazzi za prvega rednega profesorja za geografijo. Z delom je pričel leta 1921. Istega leta je bil v okviru Filozofske fakultete ustanovljen Geografski inštitut, v katerem je Gavazzi zbral okoli sebe skupino zagretilih študentov in diplomantov (Valter Bohinec, Roman Savnik, Franjo Baš, Ivo Rubič in drugi), ki so leta 1922 ustanovili Geografsko društvo Slovenije. Po odhodu Gavazzija na novo ustanovljeno katedro za fizično geografijo v Zagreb, je bil leta 1927 na njegovo mesto izvoljen Anton Melik, ki je nato z Svetozarjem Ilešičem od leta 1933 do konca šestdesetih let oblikoval študij in znanstveno usmerjenost slovenske univerze. Z Melikom se je geografija na ljubljanski univerzi razvila ne le v duhu takrat moderne srednjeevropske geografske znanosti, temveč hkrati tudi kot nacionalna veda. Obenem se je tudi vsebinsko izpopolnila in tematsko zakrožila. Melik in kasneje še Ilešič sta se z veliko vnemo lotila pedagoškega in znanstveno raziskovalnega dela, neprestano pa se je tudi povečevalo število študentov. Ob Meliku in Ilešiču je slovenska geografska znanost suvereno in plodno vstopila v takratni jugoslovanski, evropski in svetovni znanstveni prostor.

Šele po 2. svetovni vojni je slovenska geografija kot ena najmlajših nacionalnih ved pridobila večje možnosti za organizacijski, študijski in vsebinski razmah, vendar sta se Melik in Ilešič vse do začetka 60-tih let sama ubadala z obsežnim pedagoškim delom, izdajo učbenikov, znanstveno-raziskovalnim delom in številnimi drugimi pomembnimi funkcijami. Potrebe so se zaradi naraščajočega števila študentov in uvajanja novih predmetov stopnjevale. Razmere so se izboljšale šele po letu 1959, ko je tretje predavateljsko mesto zasedel Vladimir Klemenčič, odobrenih in zasedenih pa je bilo tudi več asistentskih mest.

Po ustanovitvi Geografskega inštituta Univerze (z zemljepisnim muzejem) je znanstveno-raziskovalno delo sodelavcev dobilo dobre organizacijske in finančne temelje, narejena pa je bila tudi smiselna razdelitev delovnih področij s takratnim Inštitutom za geografijo SAZU in Inštitutom za raziskovanje krasa v Postojni. Leta 1961 so Geografski inštitut pri Univerzi preimenovali v Oddelek za geografijo, ki je sčasoma pridobil tudi nove fakultetne učitelje in sodelavce. V letu 1966 se je začel tudi podiplomski študij, ki se je kasneje še razmahnil in postal vse bolj logična oblika izpopolnjevanja najbolj nadarjenih diplomantov.

Po Ilešičevem mnenju si je ljubljanska geografska šola s svojim jedrom na Univerzi v 60-tih letih prejšnjega stoletja pridobila nadpovprečen ugled in neke vrste vodilno vlogo v takratni jugoslovanski geografiji, stopnjevala pa se je tudi živahna mednarodna dejavnost. Znanstveno-raziskovalna in pedagoška dejavnost, ki

se je sprva razmahnila z ustanovitvijo Inštituta za geografijo Univerze, se je kasneje razširila tudi z že obstoječima geografskima inštitucijama ter z ustanovljenima geografskima oddelkoma v okviru ljubljanske in mariborske Pedagoške akademije.

Raznolikost konceptov, ki jo je zaznati v delu univerzitetnih sodelavcev, je plod njihovega povezovanja s številnimi geografskimi šolami po Evropi pa tudi zunaj nje. S hitrim razvojem geografije je povezano povečanje števila učiteljev in sodelavcev ter tudi vedno večje število slušateljev geografije. V devetdesetletnem razdobju se je od enega učitelja z asistentom razvila sodobna pedagoška in znanstvena geografska ustanova.

Da je študij geografije dobil pri študentih primeren odziv, dokazuje tudi močna obštudijska dejavnost študentov. Organizirani v Društvo mladih geografov Slovenije prirejajo raziskovalne tabore, se udeležujejo študentskih strokovnih srečanj v tujini in gostijo tuje študente pri nas. Izdajajo lastno glasilo Geomix, v katerem prevladujejo strokovne vsebine in prispevki o študiju.

Postopoma se je izoblikovala osrednja geografska knjižnica z blizu 100.000 knjižnimi enotami, bogata kartografska zbirka, obenem pa se je posodabljal tudi fizičnogeografski laboratorij ter odprl geografsko-informacijsko-kartografski laboratorij (GIKL).

Ob praznovanju devetdesetletnice ljubljanske univerze ugotavljamo, da se je geografska znanost na področju metodologije, teorije in aplikacije vsebinsko razvijala in spremljala razvoj geografske znanosti v svetu. Rezultate svojega raziskovalnega dela sodelavci Oddelka spro-

Zaposleni na Oddelku za geografijo FF UL, študijsko leto 2009/2010 (foto: Matjaž Rebolj).

ti objavljajo v slovenskem in tujem geografskem tisku. Aktivno sodelujejo v številnih domačih in mednarodnih geografskih in drugih telesihih ter na posvetovanjih, seminarjih, konferencah itd., obenem pa so več zelo odmevnih tudi sami organizirali. Na Oddelku gostujejo strokovnjaki iz različnih evropskih in neevropskih držav, kar predstavlja velik, predvsem pa kvaliteten doprinos k študiju in delu na Oddelku, ravno tako pa naši učitelji zelo pogosto predavajo na tujih univerzah. Posledica povezovanja s tujimi univerzami je tudi bogata izmenjava študentskih ekskurzij. Na Oddelek za geografijo redno prihajajo mladi raziskovalci na raziskovalno izpopolnjevanje iz evropskih pa tudi neevropskih dežel. Člani oddelka so za svoje predano znanstveno-

raziskovalno in pedagoško delo prejeli številna domača in tuja priznanja in nagrade.

Z namenom dvigniti kvaliteto študija in motivirati študente za delo, smo leta 2000 uvedli Priznanja Oddelka za geografijo FF, UL. Podeljujemo jih za nadpovprečno kvalitetne pisne izdelke (seminarske naloge, diplomska dela) naših študentov. Ugotavljamo namreč, da Prešernova nagrada, ki jo dobi praviloma le eden z Oddelka, za tako množične populacije ne zadošča več, ne želimo pa, da bi bila kvalitetna dela prezrta.

V letu 2005 smo na Oddelku začeli s pripravo prenove študijskih programov po bolonjskih smernicah, ki se zdaj, 4 leta pozneje, počasi zaključuje.

Z letošnjim študijskim letom so bruci vstopili le še v nove programe.

Zavedamo se, da so, kot pravi kitajski pregovor, vsi cvetovi bodočnosti v semenu sedanosti. Če Flaubertjevo misel obrnemo nekoliko na glavo, potem naj nas prihodnost vznemirja, pri čemer nas naj preteklost ne zadržuje, kajti le tako nam sedanost ne bo ušla. O prihodnosti pa vemo zagotovo le eno – presenetila nas bo.

Želim vam, da bi nikoli ne nehali verjeti, da je nedoumljivo doumljivo, kajti le tako bomo vedno znova odkrivali nove stvari, napredovali bomo in ne nazadovali. In srčno upam, da se čez 10 let zopet srečamo in nazdravimo 100-letnici našega Oddelka, naše geografije."

Jesenske ekskurzije Ljubljanskega geografskega društva v letu 2009

Sečoveljske soline in Piran

12. september; strokovni vodja: Lavinia Hočvar, študentka geografije, članica Društva mladih geografov Slovenije.

Piran je mesto, ki je "zraslo na soli", njegovo solinarstvo pa ima korenine že v antiki. Prvi pisni viri o tem segajo v 13. stoletje, ko so solinarji z otoka Paga semkaj prenesli tehnologijo pridelave soli na posebni podlagi, imenovani petola, ki je zagotavljala belo, popolnoma čisto sol. Ta je stoletja predstavljala strateško surovino, saj je bila glavna sestavina za konzerviranje hrane. Gospodarska moč Pirana, ki je temeljila na proizvodnji in prodaji soli, je mestu omogočila dolgotrajno samoupravo, saj je kot zadnje mesto na zahodni istrski

Prazen okvir v cerkvi sv. Frančiška Asiškega v Minoritskem samostanu v Piranu čaka na vrnitev Carpacciove slike iz Padove (foto: Primož Pipan).

obali prišlo pod oblast Beneške republike. Piranske soline so obsegale soline v Strunjanu, Fazanu in največje v Sečovljah. O njenem pomenu za Serenissimo priča dejstvo, da so ob solinah v Trstu, Miljah, Kopru, Rabu, Pagu, Stonu in Ulcinju predstavljale kar 1/3 celotne proizvodnje soli na vzhodni jadranski obali.

Danes ima prostor nekdanjih solin drugačno funkcijo. Na solinah v Fazanu je zgrajeno naselje Lucija in del marine Portorož, Strunjanske soline so pred časom postale krajinski park. Tradicija varovanja dediščine je najdaljša v Sečoveljskih solinah, kjer je občina Piran že leta 1990 razglasila krajinski park, ki je leta 2001 prešel na državno raven. Stara struga reke Dragonje jih deli na severno, še danes aktivno območje, imenovano Lera in na južne, leta 1967 opuščene Fontanigge. Na Fontaniggah je bil na območju Cavane 131 ob kanalu Giassi v obnovljeni solinski hiši leta 1991 odprt Muzej solinarstva, ki sodi v sklop Pomorskega muzeja "Sergej Mašera" Piran. Skansen na Fontaniggah za razliko od solin na Leri prikazuje srednjeveški način pridobivanja soli in se ponaša z edino še delujočo tradicionalno črpalko za črpanje slanice na vetrni pogon na slovenski obali. Muzej solinarstva je leta 2001 postal kulturni spomenik državnega pomena.

Če je Muzej solinarstva na Fontaniggah usmerjen v varovanje kulturne dediščine, Krajinski park Sečoveljske soline s sedežem na Leri pa bolj v varovanje naravne dediščine, ne smemo pozabiti, da so morske soline tipična kulturna pokrajina, ki jo je ustvaril človek. Ta danes vzdržuje življenjsko okolje tudi v naravnem re-

Muzej solinarstva je kot prvi v Sloveniji leta 2003 prejel priznanje Europa Nostra za ohranjanje kulturne dediščine (foto: Primož Pipan).

zervatu, ki je uvrščen na seznam mokrišč Ramsarske konvencije.

Ob spremembi funkcije solin se je spremenila tudi funkcija starega piranskega mestnega jedra, kjer sta od kopice nekdanjih uradov ostala samo še sodišče in arhiv. Ostale urade so preselili v Lucijo, kjer je danes poleg dejanskega upravnega središča občine Piran tudi največja koncentracija prebivalcev. Od 4700 uradnih prebivalcev starega Pirana, naj bi jih v njem dejansko prebivalo le približno 2000, pa še ti so v glavnem priseljeneci. Tradicijo avtohtonih prebivalcev Pirana, katerih večina je mesto zapustila leta 1954, ohranja Skupnost Italijanov Giuseppe Tartini Piran, ki ima sedež v Tartinijevi hiši. Avtohtoni Italijani so edini element, ki Piran povezuje s preteklostjo, saj je bila zgodovinska kontinuiteta mesta pretrgana. Tanko nit z delčkom nekdanje bogate mestne zgodovine uspešno stke multivizijska predstavitev v Minoritskem samostanu sv. Frančiška, ki v svoji popolnosti deluje brezčasno. Zgodba poveže Piran prek morja z zahodno jadransko obalo, s katero je bilo mesto zgodovinsko vedno tesno povezano. Tja je odšel tudi najslavnejši Pirančan, skladatelj in violonist Giuseppe Tartini, tam v Padovi na vrnitev še vedno čaka Carpacciova

renesančna slika iz Minoritskega samostana v Piranu. Navkljub temu, da je v skrbnih rokah tamkajšnjih minoritov, očitno še vedno ni dozorel čas, da bi bila vrnjena na lokacijo, za katero je bila naslikana.

Pohodna ekskurzija po Miljskem polotoku

17. oktober; strokovni vodja: uni. dipl. geol. Franc Malečkar, Center šolskih in obšolskih dejavnosti.

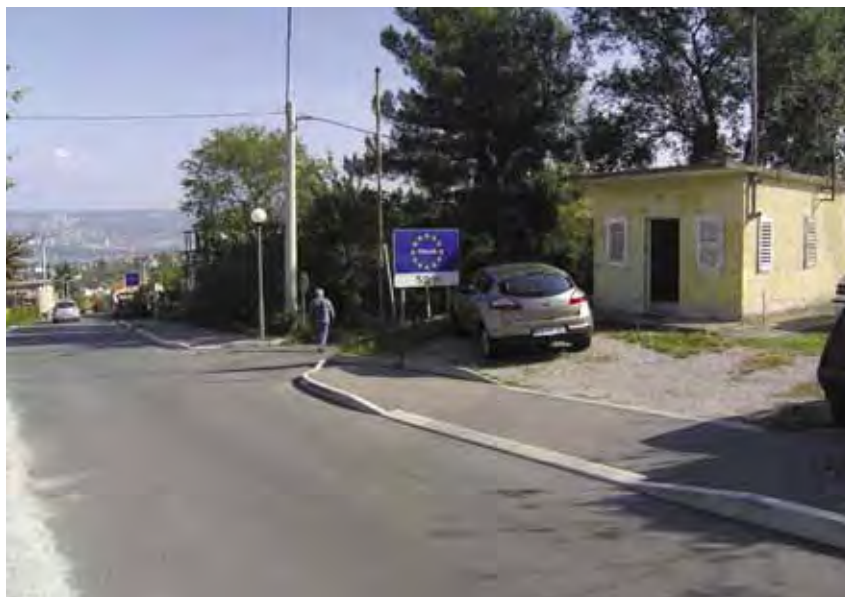
Po Miljskem hribu med Škofijami in Debelim rtičem je speljana učno rekreacijska pot poimenovana po krajanu Premančana, rodoljubu in naravoslovcu Ivanu Jugu (1907 – 1988). Pot vodi z območja nekdanjega mejnega prehoda Škofije, preko trase nekdanje ozkotirne železnice Porečanke, ki je Trst povezovala s Porečem, mimo kamnoloma peščenjaka na desnem bregu hudournika Fagarolo. Od tam nekdanje graničarske stopnice vodijo do razglednega 244 metrov visokega Kaštelirja, najvišjega vrha miljskega polotoka, kjer je

na italijanski strani meje na območju gradišča iz bronaste dobe urejen arheološki park.

Osrednje območje Miljskega polotoka, imenovano "Cave", je že od rimskih časov dalje znano po dejavnosti lomljenja kamenja. Prva postaja peščenjakovih blokov so bile bližnje Milje oz. tamkajšnje pristanišče, od koder so jih na ladjah pošiljali končnim kupcem. Že v času Beneške republike so tod delovali številni občinski in zasebni kamnolomi. Hiter razvoj Trsta je po propadu Beneške republike dodatno povečal povpraševanje po kamenju za gradnjo pomolov, valobranov in za tlakovanje ulic te naglo razvijajoče se avstrijske luke. Zanj so na miljskem pomolu natovorili nešteto blokov peščenjaka. O pomenu kamnolomov za lokalno ekonomijo priča pripoved, da je bila poročna dota na videz manj vredne njive na primereni lokaciji, z možnostjo odprtja kamnoloma, veliko bolj cenjena od vinograda ali oljčnika. Morda je bila celo dobitna kombinacija za pot iz revščine. Leta 1935 so zasebniki ustanovili zadrugo, v katero je bilo vklju-

čeno 20 kamnolomov s 110 delavci. Kamnolomi so obratovali do leta 1954, ko se je po nekdanji meji med conama A in B Svobodnega tržaškega ozemlja dokončno zarezala nova državna meja med Italijo in Jugoslavijo, ki je kamnolome odrezala od njihove prve ciljne točke v Miljah. Kako iznenada je meja zapečatila njihovo delovanje nakazujejo še danes na dovoznih rampah nekdanjih kamnolomov stoječi kupi kamnitih blokov, ki so pripravljeni za prevoz. Danes se v "Cavah" eden za drugim vrstijo manjši, opuščeni, z gozdom prerastli kamnolomi peščenjaka. Na nekaterih odsekih tlakovanega kolovoza proti Miljam so še vidni ostanki kolesnic volovskih vpreg, ki so tovorile kamenje do tamkajšnjega pristanišča. Lokalni izraz "šališ", ki označuje strmi kolovoz, tlakovan s pokonci postavljenimi ploščami iz peščenjaka izvira iz izraza "šališi", ki označuje tanjše plasti lapornatega peščenjaka. Pokončno postavljene peščenjakove plošče so kljub manjši tlakovani površini zelo primerne za tlakovanje strmih kolovozov in mestnih ulic, saj usidrane vertikalno v podlago z daljšimi stranicami zagotavljajo večjo stabilnost tlaka na območjih, kjer se pojavlja drsenje tal.

Po letu 1954 je nova meja od nekdanjega območnega centra v Miljah odrezala naselje Cerej. Do takrat je dnevna avtobusna linija povezovala mesto z njegovim bližnjim zaledjem tako intenzivno, da je bil Cerej s svojimi petimi delujočimi gostilnami ob koncih tedna za Miljčane tradicionalna izletniška točka. Nekdanjo cesto med Cerejem in Miljami, ki je imela dejansko status ulice, so prekvalificirali v kmetijski mejni prehod za dvolastnike, ki je deloval do sredine osemdesetih let prejšnjega stoletja, ko je nekdanje vozišče prerasla trava. Po določitvi meje se je večina nekdanjih prebivalcev Cereja odselila

Poslopje nekdanjega kmetijskega mejnega prehoda v naselju Cerej. Cesta oz. ulica vodi do navzdol do Milj (foto: Primož Pipan).

Pogled iz starih Milj na Miljskih hrib s Kaštelirjem (foto: Primož Pipan).

v Milje. V njihove izpraznjene domove v neposredni bližini državne meje, je oblast naselila preverjene ljudi iz vrst upokojenih državnih uradnikov, carinikov, policistov idr. Ker so se sem priselili s celotnega območja nekdanje skupne države, je vas Cerej glede na narodno pripadnost prebivalcev veljala za Jugoslavijo v malem.

Državna meja je bila razlog za različen razvoj obmejnega pasu. Na italijanski strani se je območje razvilo v suburban kontinuum mesta Milje, na slovenski strani pa je pobudo prevzela narava. Ostra ločnica na terenu se na italijanski strani izraža v vzorno obdelanih kmetijskih zemljiščih, na slovenski strani pa v razraščanju gostega robidovja.

Kljub temu državna meja na območju miljskega polotoka ni predstavljala ne-

prehodne ovire. O njeni prepustnosti priča podatek, da je bilo na šestih kilometrih mejne črte včasih kar pet mejnih prehodov: mednarodna Lazaret in Škofije, maloobmejna Čampore in Korošci ter kmetijski Cerej. Po vključitvi Slovenije v schengensko območje 21. 12. 2007 je prehajanje meje prostot po celotni njeni črti.

Resljev gaj je posvečen gozdarju Josefu Ressleru, ki je s pogodovnimi načrti za Istro in Kras poskušal izboljšati stanje hrastovih gozdov. Hrastovino je Beneška republika v Istri naročala predvsem za gradnjo ladij. Danes imajo gozdovi puhastega hrasta namesto gospodarske predvsem ekološko funkcijo.

Stare Milje so bile zaradi varnosti umeščene na vrhu hriba. Možnost hitrejšega gospodarskega razvoja

mesta je botrovala preselitvi mesta na obalo. Za varnost Milje je Oglejski patriarhat leta 1374 zgradil majhno trdnjavo. Miljski grad je svojo glavno vlogo odigral v času, ko je bilo mesto pod upravo Beneške republike, ki je bila v nenehnih sporih s Trstom zaradi kontrole nad solinarstvom. Po priključitvi mesta Avstriji je grad izgubil svojo obrambno funkcijo in je začel razpadati. Od leta 1991 je v zasebni lasti umetniškega para, ki ga je z lastnim delom in sredstvi popolnoma obnovil.

Vabljeni, da se nam na prihodnjih ekskurzijah pridružite tudi vi. Fotografije z ekskurzij si lahko ogledate na www.zrc-sazu.si/lgd, kjer je objavljen tudi program ekskurzij za pomlad 2010.

Primož Pipan

Geografski večeri Ljubljanskega geografskega društva v letu 2009

V letu 2009 je LGD priredilo štiri geografske večere, ki so se odvijali v dvorani Zemljepisnega muzeja GIAM ZRC SAZU. Obisk je bil zelo dober; na zadnjem predavanju je bila dvorana nabito polna (okoli 50 udeležencev), zato ugotavljamo, da se zanimanje za tovrstna srečanja povečuje. Vsem udeležencem se zahvaljujemo za obisk, hkrati pa obljublamo, da bomo tudi v prihodnje skušali privabiti kakovostne predavatelje z zanimivimi temami.

V spomladanskem sklopu smo se seznanili z zelo aktualno temo vrtničarstva v Ljubljani, s katero se je v geografski srenji največ ukvarjal Geografski inštitut Antona Melika ZRC SAZU. Zaradi večplastnosti problematike smo na temo vrtničarstva organizirali kar dva večera.

Dr. Aleš Smrekar, vodja Oddelka za varstvo okolja na omenjenem inštitutu, je 10. marca predstavil tematično Socialnoekonomski vidiki vrtničarstva v Ljubljani. V uvodnem delu je prikazal vrtničarstvo kot kompleksno dejavnost, ki zadovoljuje eksistenčne, fizične, zdravstvene, socialne in psihološke potrebe. V nadaljevanju je gost večera postregel z zanimivimi podatki, med drugim, da se z vrtničarstvom v Ljubljani ukvarja okrog 10.000 prebivalcev različnih starostnih kategorij, poklicev in socialnega položaja. Vrtnički so na več kot 200 lokacijah in zavzemajo okrog 1,3 km² površine. Vrtničarski kompleksi se pojavljajo na različno ranljivih in različno velikih območjih, od le nekaj deset kvadratnih metrov do nekaj deset hektarjev.

Predavatelj je poudaril, da je vrtničarstvo praviloma dejavnost starejših in manj premožnih občanov. Večina jih živi v gosto pozidanih blokovnih naseljih, polovica med njimi je upokojenih, le tretjina pa zaposlenih. Glavni motivi za ukvarjanje z vrtničarstvom so neposreden stik z naravo, rekreacija in sprostitvev ter lastna pridelava

zdrave hrane. Večina jih je zadovoljna z razmerami za vrtničarstvo in si želi obdelovati vrtniček tudi v prihodnje. Predavanje je dr. Smrekar sklenil z načrtovalskim vidikom vrtničarstva v Ljubljani. Osnutek izvedbenega prostorskega načrta iz leta 2008 namreč predvideva, da se bo površina vrtničarskih območij v Ljubljani skrčila za skoraj polovico, a tudi med načrtovanimi območji so nekatera, ki ne izpolnjujejo minimalnih lokacijskih standardov. Nekatere lokacije vrtničkov so problematične zlasti zato, ker so v neposredni bližini pomembnejših prometnic in kot takšne predstavljajo potencialno nevarnost za zdravje vrtničkarjev.

Mesec dni kasneje (14. 4.) nam je dr. Borut Vrščaj s Kmetijskega inštituta Slovenije osvetlil tematiko vrtničarstva še z drugega zornega kota - Tla ljubljanskih vrtničkov, onesnaženost, vsebnost hranil ter potencialni vplivi na okolje in zdravje meščanov. Kot eno izmed največjih težav vrtničarstva je izpostavil dejstvo, da zaradi ostankov fitofarmaceutskih sredstev in težkih kovin v prsti in pridelani hrani ter zaradi onesnaževanja podzemne vode predstavlja vrtničarstvo precejšnje tveganje za zdravje ljudi in za okolje. Analiza onesnaženosti prsti s težkimi kovinami na 100 vzorčnih vrtničkih je na posameznih lokacijah pokazala onesnaženost zlasti s svincem, kadmijem, cinkom in bakrom. Gost je postregel tudi z zanimivimi podatki, da kljub intenzivnosti vrtničarstva rezultati analize podzemne vode eksplicitnih vplivov vrtničarske dejavnosti niso potrdili. Kljub temu bo treba v prihodnje vrtničkarje sistematično ozaveščati in izobraževati o pravilni in varni rabi gnojil in fitofarmaceutskih sredstev.

Jesenski sklop geografskih večerov je bil namenjen spoznavanju "zanimive" slovenske flore in favne.

TIPIČEN VRTIČKAR

*Vrtničarstvo
v Ljubljani*

- "malo bolj ženska kot moški",
- star 61 let, poročen,
- upokojenec, s podpovprečnimi dohodki,
- ima končano srednjo šolo,
- živi v večstanovanjskem bloku,
- manj kot 15 minut do vrtnička, prihaja peš,
- oba zakonca obdelujeta vrtniček,
- želi si stika z naravo, rekreacije in pridelave zdrave hrane.

13. oktobra je gozdar dr. Robert Brus z Oddelka za gozdarstvo Biotehniške fakultete izvedel predavanje o invazivnih drevesnih vrstah v Sloveniji. V vabilu je predavatelj zapisal: "Tuje rastlinske vrste v novem okolju, če sploh preživijo, večinoma ne povzročajo večjih težav, majhen delež na novo vnesenih rastlin pa postane invazivnih. Te lahko popolnoma izpodrinejo avtohtono rastlinstvo ali neposredno ogrozijo obstoječo favno, spremenijo kemizem tal, povzročijo spremembo genetske strukture avtohtonih populacij ali spremembe v vodnem režimu." Tujerodne rastline predstavljajo okrog petino slovenskih praprotnic in semenk in so k nam večinoma prišle iz vzhodne Azije in Severne Amerike. Največ časa je predavatelj posvetil robiniji in visokemu pajesenu, visoko na seznamu so se znašli tudi japonsko kosteničevje, japonska medvevka ter navadna in peterolistna vinika. Kot potencialno invazivne vrste pa je dr. Brus izpostavil nekaj presenetljivih "imen", med njimi bambus in palmo, ter poudaril, da je ključnega pomena stalno in sistematično spremljanje stanja v gozdu ter na zaraščajočih se površinah.

10. novembra smo gostili še enega raziskovalca z Biotehniške fakultete. Miha Krofel nas je seznanil s stanjem velikih zveri v Sloveniji. Predstavil nam je osnovne vedenjske in biološke značilnosti vseh štirih vrst velikih zveri, ki živijo v Sloveniji: volka, šakala, rjavega medveda in evrazijskega risa. Predstavljena so bila najnovejša dognanja iz raziskav, ki trenutno potekajo v Sloveniji, zemljevidi z gibanji posameznih živali opremljenih s telemetričnimi ovratnicami ter nekateri naravovarstveni problemi v zvezi s temi karizmatičnimi in občasno konfliktnimi prebivalci naših gozdov. In kako se izogniti konfliktom z okoli 450 kosmatinci, ki hlačajo po Sloveniji? Po besedah predavatelja je najučinkovi-

tejši ukrep, da se medvedom prepreči dostop do hrane človeškega izvora, torej da se sanira ilegalna odlagališča odpadkov, da se uredi deponije odpadkov ter da se zaščiti čebelnjake in drobnico z električnimi ograjami.

Bojan Erhartič

Napoved geografskih večerov spomladi 2010

9. marec

**Matjaž Intihar: Digitalna
fotografija – možnosti
uporabe**

Pod pojem "kamera" ne spada več le klasični analogni ali digitalni fotoaparati. Zdaj lahko fotografiramo z mobilnimi telefoni, dlančniki, daljnogledi, videokamerami, pravzaprav z vsako digitalno napravo, v katero vstavijo objektiv, tipalo za zajem svetlobe, procesno in spominsko enoto. Fotografija je postala zelo širok pojem in predvsem s svojo enostavnostjo dostopna prav vsem uporabnikom. Ali resnično poznamo možnosti, ki nam jih digitalna fotografija nudi? Ali vemo, koliko milijonov točk je potrebnih za fotografijo velikost 10×15 cm? Zakaj je število "pikslov" eden izmed najbolj "goljufivih" element v digitalni fotografiji? Kateri fotoaparat je najboljši? Zakaj se ob obdelavi fotografij ni potrebno počutiti kot goljuf? Na vprašanja bo skušal odgovoriti naš gost, urednik fotografske revije e-Fotografija. Predavanje je namenjeno vsem, stari in mladi, tistim, ki dobro poznajo digitalno fotografijo in tistim, ki imajo dvome ter se z novo tehnologijo še niso seznanili.

13. april

**Dr. Blaž Repe: Digitalna
kartografija na vsakem
(geografovem) računalniku**

Izdelava lastne digitalne karte, primerne za uporabo v šoli, na prosojnicah, v prispevkih, člankih, učbenikih,... prinaša mnogo prednosti. Izdelava je (sorazmerno) hitra in poceni, prikaze lahko sproti spreminjamo in po potrebi prilagajamo, grafične in oblikovalske možnosti so praktično neskončne. Poleg ljudi, ki upravljajo računalnike, so za učinkovito uporabo geografskih informacijskih sistemov in izdelavo digitalnih kart potrebni še znanje, strojna ter programska oprema in podatki. Ker ima danes dovolj zmogljiv računalnik prav vsako gospodinjstvo, sta v zadnjem desetletju množično izdelavo in uporabo digitalnih kart zavrli cena in dostopnost programske opreme in podatkov.

Danes se je marsikaj spremenilo. Zaradi hitrih internetnih povezav, prostih in brezplačnih programskih paketov, spletnih GIS aplikacij ter sprostitev marsikatere podatkovne baze, tudi za območje Slovenije, digitalna kartografija ni več le domena privilegiranih. Je na dosegu vsakogar, ki želi poskusiti kaj novega, ki želi ustvarjati, ki se želi pobahati z lastnim kartografskim prikazom. Izgovorov ni več! Ovira je le pomanjkanje interesa, kar je za sodobnega geografa nesprejemljivo.

Geografski večeri so ob 19. uri v dvorani Zemljepisnega muzeja GIAM ZRC SAZU na Gosposki ulici 16 v Ljubljani, dvakrat v spomladanskem in dvakrat v jesenskem obdobju. Pridržujemo si pravico do spremembe programa.

Bojan Erhartič

Prvomajska strokovna ekskurzija Ljubljanskega geografskega društva na Šrilanko

Na tradicionalni ekskurziji smo geografi letos raziskali skrajni južni del Azije, Šrilanko. Država se uradno imenuje Demokratična socialistična republika Šrilanka. Do leta 1972 je nosila ime Cejlon, ki odraža kolonialno preteklost otoka. Ime Šrilanka je povzeto po starodavnem epu o Ramajani, v katerem je otok omenjen kot "Sri Lanka" – bleščeči, sijajni otok.

Potovanje smo začeli v Colombu. Na letališču, približno 30 km severno od Colomba, so nas sprejeli topli

nasmehi gostiteljev, ki so nas okrasili tako kot je tu v navadi - s cvetnimi vencami, ki so nam jih obesili okoli vratu. Dobrodošlico pa sta nam izrekli tudi vročina in visoka vlažnost zraka, ki je najavljala prihajajoče deževno obdobje.

JZ del otoka s Colombom predstavlja najgosteje poseljeno območje otoka. Colombo z več kot 650.000 prebivalci je največje mesto na otoku. Upravne funkcije so že leta 1978, ko so dogradili nov parlament, prenesli v bližnje mesto Sri Jayawardenapura

Kotte. Ime Kolombo so tedanjemu pristanišču in trgovski postojanki dali Portugalci in sicer so ga povzeli po domačem imenu "Kolon thota" – pristanišče ob reki Kelani.

Prvi cilj našega potovanja je bil arheološki trikotnik v severovzhodnem delu otoka. V ogliščih trikotnika ležijo zgodnje prestolnice otoka: Anuradapura, Polonaruwa in Kandy. Vanj sodita tudi Sigirija z ostanki mogočne palače iz 5. stoletja ter jamsko budistično svetišče v Dambuli, ki ležita približno v njegovem središču. Pred nami je bilo približno 170 km oziroma dobrih šest ur vožnje do kraja Habarana in hotela ob vznožju slikovite Sigirije, ki je pripravno izhodišče za obisk omenjenih krajev. Ozka in luknjasta cesta proti

Približno 500 stenskih poslikav Apsar - nebeških boginj, ki se vzpenjajo nad oblaki je nekdaj krasilo zahodno vznožje kraljeve palače v Sigiriji. Danes je ohranjenih le še 21 slik prekrasnih princes (foto: Matjaž Napokoj).

severovzhodu otoka nas je vodila skozi manjša naselja, v katerih katoliške cerkve in imena trgovin, kot na primer "Da Silva", potrjujejo dediščino iz zgodnjega portugalskega obdobja. Sprva smo se vozili skozi obsežne plantaže kokosovih palm, ki so jih prekinjali nasadi ananasa ter banan. V preprosti obcestni prodajalnici smo si privoščili prvi postanek in se osvežili s svežim kokosovim mlekom in ananasom. Razlika v okusu, sočnosti in vonju med ananasom, ki ga kupimo doma in tem tukaj, je bila več kot očitna. Približno na polovici poti so vlagoljubno tropsko rastje obalnega nižavja, v katerem letna količina padavin preseže 2500 mm, postopno zamenjali nasadi tikovine in polja riža. Prispeli smo v severovzhodni sušnejši del otoka, kjer je poljedelstvo odvisno predvsem od namakanja. Sledovi starodavnih irigacijskih sistemov, ki so bili temelj antičnih civilizacij, so še vedno ohranjeni.

Na poti proti severu so bile pogoste cestne blokade s kontrolami. Čeprav turistov ne pregledujejo, kontrole dodatno upočasnijo vožnjo. Prebivalstvo Srilanke je narodnostno mešano. Večino od 21 milijonov prebivalcev (okoli 83 %) sestavljajo Singalci. Ti so pred približno 2500 leti prišli iz severne Indije in ob naselitvi izrinili prvotno vedsko prebivalstvo v odmaknjene predele. Singalski vladarji so pogosto posegali po ozemljih sosednjih tamilskih držav na jugu Indije. Vojni pohodi na celino so izzvali protinapade Tamilcev. Del Tamilcev se s pohodov ni vrnil, temveč si je na osvojenih ozemljih na severu otoka našel stalno prebivališče. Njihovi potomci danes tvorijo narodnostno manjšino, ki si že pol stoletja prizadeva, da bi si pridobila neodvisnost. Neizpolnjene zahteve so pahnilo deželo v vojno, ki s presledki traja od leta 1983. Zgodovinska nasprotja med obema narodnostnima

Gal Vihara - kamnito svetišče v Polonnaruwi s 14 m velikim ležečim Budo. (foto: Matjaž Napokoj).

skupinama, ki so jih Britanci podpihovali zaradi lastnih interesov, pogujejo tudi verske razlike. Singalci so večinoma budisti, Tamilci pa hindujci. Boji med obema skupinama so bili v prvi polovici leta 2009 v zaključni fazi. Singalski vojaki, oboroženi s sodobnim orožjem in ob "velikodušni" pomoči ameriških inštruktorjev, so popolnoma porazili tamilske oborožene sile, ki so se branile na polotoku Jaffna na severu otoka. Drzni akciji, ko so vdrli v glavni štab tamilskih tigrov in ubili poveljnika je sledila vojaška ofenziva in popolna zasedba polotoka. Med množicami beguncev, ki so zapustile območja spopadov, so tudi številni tamilski vojaki, ki so odvrgli orožje in uniforme. V kolikor v bližnji prihodnosti ne bodo našli ustrezne politične rešitve, se bodo le-ti verjetno ponovno aktivirali in na različne načine nadaljevali spopad.

Anuradapura je najstarejša prestolnica otoka. Anuradapursko kraljestvo je bilo eno od najmočnejših centrov politične moči v južni Aziji. Mesto je bilo versko in upra-

vno središče kraljestva. Kraljestvo, ki je bilo ustanovljeno že v 4. stoletju pred našim štetjem je kljubovalo dinastičnim spopadom in pritiskom ter invazijam južnoindijskih ljudstev skoraj 1500 let, vse do 11. stoletja, ko so prestolnico preselili v 120 km oddaljeno Polonnaruwo. Na veličino mesta, ki je bilo obdano z mogočnim obzidjem in je v času največjega obsega merilo 4 krat 26 km, spominjajo poleg vodnih zbiralnikov predvsem sakralni objekti – samostani in mogočne dagobe. Slednje, ta velikanska kupolasta svetišča posvečena Budi, so na nas naredile izjemno močan vtis. Tovrstne zgradbe, v katerih so shranjene relikvije samega Bude ali pa drugih pomembnih svetih mož, drugod v Aziji imenujejo stupe, v Tibetu pa četi. Dagobe predstavljajo simbol predanosti Singalcev budizmu. Predstavljajo kozmično goro ob kateri ljudje v meditaciji očistijo duha. Anuradapurski vladarji so očitno tekmovali v tem, kdo bo uspel postaviti najvišjo med njimi - v 3. stoletju, za časa vladarja Mahasene, so zgradili 120 m visoko dagobo Jetavanarama,

ki je najvišja opečnata zgradba antičnega časa. V premeru meri 111 m in je zgrajena na 8 m globokih temeljih. Najpomembnejši objekt v kompleksu je samostan, v katerem ohranjajo sveto pipalovo drevo – sri maha bodi (*ficus religiosa*), vzgojeno iz drevesa pod katerim je Buda doživel razsvetljenje. Anuradapura je ravno zaradi tega drevesa, zaščitenega z železno ograjo in podprtega z bronastimi podporniki, eno od najsvetejših budističnih krajev na svetu.

V nadaljevanju našega potovanja smo med potjo poskusili arak, značilno in zelo priljubljeno šrilanško žganje, narejeno iz fermentiranega nektarja cvetov kokosove palme. Žganje nam je vrnilo moč in energijo. "Pijača, ki veselje vrača" - dobrih 100 km med Anuradapuro in Polonaruwo smo prevozili v malo manj kot treh urah! Polonaruwa je druga prestolnica, najprej tamilske (993 – 1070) in nato (1070 - 1236) še singalske države. Konec 11. stoletja je singalski vladar Vidžajabahu uspel združiti do tedaj sprte vladarje na otoku. Z združenjo močjo so pod njegovim vodstvom pregnali tamilske osvajalce. V Polonaruwi je zasedel močno dinastijo, ki je vladala večjemu delu otoka vse do 13. stoletja. Tako kot Anuradapura, je tudi ta prestolnica v območju pomanjkanja padavin. Zato je njegov naslednik, vnuk Parakramabah, v 12. stoletju velel zgraditi velik vodni zbiralnik, ki je omogočil razvoj mesta. Zbiralnik je obsegal kar 24 km² površine. Vodo v njem je zadrževal 15 km dolg jez. Nastalo jezero še danes imenujejo Parakramsko morje in voda v njem še vedno namaka žejna polja. Zgodovinska kronika otoka imenovana Kulavamsa pravi, da je Parakramabah ukazal, da ne sme niti ena kaplja vode doseči oceana, ne da bi pred tem služila ljudem. V ta namen so zgradili 163 velikih in 2617

manjših vodnih zbiralnikov. Kronike opisujejo ta čas kot zlato obdobje Polonaruwe, ko je cvetela trgovina, pridelali so zadostno količino hrane ter z vojaškimi pohodi posegli celo v Burmo in Indijo. Oglede Polonaruwe nam je popestrila nevihta ob kateri se je ulilo kot iz škafa. Kljub temu smo si vzdolž jezera ogledali najpomembnejše dele kompleksa s kraljevo palačo, kamnitim svetiščem ter svetiščem Budinega zoba. Legenda o čaščenju Budinega zoba pravi, da so potomci indijskega vladarja Kalinge hranili njegov levi kočnik vse do 4. stoletja našega štetja, ko so postale razmere prenevarne. Takrat so se odločili, da bodo zob poslali v hrambo šrilanškemu vladarju v Anuradapuro. To dejanje je uspelo hčeri indijskega vladarja Guhašive, Hemamali, ki je uspela pretihotapiti zob vpleten v lase mimo sovražnih vrst. Danes ta simbol vladarske avtoritete hranijo v mestu Kandy. Zanimivo svetišče v Polonaruwi je tudi lepo ohranjena Vatadaga, okroglo budistično svetišče, ki zrcali budističen pogled na svet. Pred vsakim od štirih vhodov v dvignjeno krožno svetišče leži mesečev kamen očiščenja, ki z vklesanimi živalmi simbolično prikazuje štiri plemenite resnice: bolečino ob rojstvu, bolezen, starost in smrt. Kača predstavlja hrepenenje, ki je vir trpljenja. Vrsta gosi simbolizira tiste, ki iščejo pot modrosti, lotos v središču predstavlja simbol očiščenja. Nad mesečevim kamnom se proti vrhu vzpenja osem stopnic, ki predstavljajo pot, ki vodi v odstranitev trpljenja in v doseganje nirvane. V dvignjenem svetišču vrh stopnic je podoba sedečega Bude, ki zre v štiri smeri iz katerih vstopajo verniki. Poleg svetišča leži kamnita knjiga - Gal Pota. V devet metrov dolgi in 25 ton težki granitni kladi so vklesana dejanja vladarja Nisanke Male, njegovi vojni pohodi, stiki s tujimi vladarji ter pravila in odredbe. V severnem delu kompleksa je kamnito

svetišče – Gal Vihara, kjer so v granit vklesane štiri podobe Bude. Najbolj impresivna je podoba 14 m velikega Bude v ležečem položaju, ki nakazuje vstop v nirvano. Sledi 7 m visoka podoba stoječega Bude na lotosovem cvetu, simbolu čistosti, ki simbolizira njegovo zahvalo pred svetim drevesom pod katerim je dosegel razsvetljenje.

Močni nalivi so proti jutru prenehali, lep dan je bil kot nalašč za vzpon na vrh Sigirije, skalnatega osamelca, vrh katerega so v 5. stoletju zgradili razkošno palačo in utrdbo obenem. Osamelec gradijo magmatske kamnine, ki so nastale znotraj nekoč delujočega vulkana. Pot na vrh, ki sega dobrih 180 m nad okoliško ravnino, nas je vodila skozi urejen vrt z vodnimi zbiralniki. Med štirimi simetrično razporejenimi ribniki z majhnimi otoki ki so bila bivališča vladarja, ki je le-ta uporabljal v sušnem obdobju. Mimo skalnatih balvanov smo se vzpeli po opečnatem stopnišču do ploščadi, na kateri je glavni vhod v palačo. Vhod v obliki levjega žrela je dal ime celotnemu kompleksu – Sigirija, kar pomeni levje žrelo. Še vedno so vidni sledovi temeljev kraljeve dvorane in v skalo vdolbeni vodni zbiralniki. Posebnost v kompleksu so poslikave čudovitih ženskih postav, ki z zgornjim delom telesa segajo nad oblake ter več kot 800 grafitov vpraskanih v zid palače, ki pripovedujejo o vtisih domačinov, ki so obiskovali kompleks tudi v obdobju, ko je razvaline preraščal gozd.

Preznojeni, a zadovoljni smo nadaljevali vožnjo do Dambule, jamskega budističnega svetišča. 150 m nad cesto in budističnim samostanom je svetišče, ki ga domačini imenujejo Raja Maha Vihara - veliko kraljevo svetišče oziroma, zaradi pozlačenih Budovih podob, tudi Ran Giri –zlato tempelj. Do njega vodi strmo stopnišče, obdano z drevesi z močno di-

šečimi cvetovi – frangipani (*plumeria alba*) – tempeljska roža, s katero domačini pogosto krasijo oltarje. V petih jamah so ohranjene stenske poslikave in skupno 150 podob Bude v različnih položajih, med katerimi je največja 15 m velika podoba ležečega Bude. Svetišče izvira iz 1. stoletja pred našim štetjem, ko je med menihi našel zatočišče anuradapurski vladar Valagamba. V zahvalo je velel jame preurediti v svetišče, ki so ga vzdrževali tudi vsi njegovi nasledniki, danes pa je pod zaščito Unesca.

Naslednjih 100 km do Kandija, zadnje prestolnice neodvisnih šrilanških vladarjev, smo se vozili skozi eno najbolj rodovitnih pokrajin na otoku. Zaustavili smo se v enem od mnogih botaničnih vrtov, v katerih so zbrane vse vrste tropskih rastlin od

cimeta, poprovca, kakavovca, kokosa, aloe vere, pa do velikega kruhovca in jack fruita ter številnih drugih iz katerih na osnovi ajurvedske medicine izdelujejo številne pripravke in mazila. Ajurveda je starodavna veda o zdravilstvu, ki je na otoku izenačena z uradno medicino. Ime v prevodu pomeni "nauk o življenju". Nemogoče se je upreti ponujenim pripravkom, ki nam lajšajo bolečine, preprečujejo izpadanje las, pomirjajo utrujene ude in ozdravijo vse in vsakogar, seveda s pripisom "Najprej se posvetujte...".

Kandy, mesto s 110.000 prebivalci, leži v dolini najdaljše, 332 km dolge reke Mahaveli, v osrednjem višavju na nadmorski višini 500 m. Mesto je uvrščeno v seznam svetovne kulturne dediščine Unesca. V mestu je shranjena ena od najpomembnejših budističnih

relikvij – Budov zob. Med leti 1590 in 1815 je predstavljalo prestolnico neodvisnih singalskih vladarjev. Britanci, ki so mesto zasedli šele po dvanajstih letih obleganja, leta 1815, so mesto iz prvotnega Maha Nuwara – veliko mesto ter Senkadagalapura – mesto Senke preimenovali v Kandy. Ime izvira iz singalske besede "kanda", ki pomeni hrib. Kandijci so posebna singalska skupina. Singalci se namreč delijo na "višinske" in "nižinske" Singalce. "Višinski", med katere se prištevajo Kandijci, so bolj konzervativni, ponosni in vzvišeni v odnosu do "nižincev". Trdijo, da je njihova kultura čistejša, saj ni bila pod vplivom indoevropskih osvajalcev. V mestu nas je navdušil pogled na umetno jezero ob katerem leži svetišče Budovega zoba – Dalada Maligawa. Trikrat dnevno odprejo prostor v drugem nadstrop-

Število slonov na otoku se je od začetka 20. stoletja do danes zaradi lova, deforestacije ter širjenja kmetijskih površin zmanjšalo za več kot 85%, na le 3000 živali. Za zapuščene mladiče in poškodovane slone najprej poskrbijo v zavetišču Pinawela, kjer trenutno skrbijo za 54 slonov, nato pa jih prepeljejo v enega od naravnih rezervatov (foto: Matjaž Napokoj).

ju svetišča in omogočijo pogled na zastrto posodo z zobom. Relikvija je shranjena v sveti posodi v obliki zlate dagobe, znotraj katere je še šest manjših posodic iz čistega zlata in v najmanjši od njih je shranjen zob. Poleg tega, da je bil kandijski vladar po načelu "kogar zob - tega oblast" zadolžen za njegovo varovanje, ga je moral vsaj enkrat letno predstaviti množicam. Od 18. stoletja dalje so vladarji ob polni luni v mesecu juliju ali avgustu, pripravili slavnostno procesijo v kateri so po mestu na okrašenem slonu prenašali srebrno posodo z zobom. Kraljev ni več – procesija pa še vedno živi.

Nuwara Elija, mesto luči, je bila naš naslednji cilj. Mesto leži na 1800 m nadmorske višine, na planoti Osrednjega višavja. Tu so ugodnejše klimatske razmere kot v vlažnem in vročem nižavju, zato so v Nuwari že leta 1846 zgradili bolnišnico za tropske bolezni. V njej se je zdravil tudi Samuel Baker, ki je med odkrivanjem izvirov reke Nil zboledel za malarijo. Baker se je tako zelo navdušil nad pokrajino, da se je odločil zgraditi pravo angleško vas, v kateri bi naselil vse, od obrtnikov do kmetov. Projekt je sicer propadel, kmetje pa so ostali. Podoba pokrajine se je med vzponom po serpentinastih klancih proti Nuwari hitro spreminjala. Namesto tropskega gozda so na pobočjih nasadi čaja, med njimi in vzdolž ceste pa posestva, na katerih so obrati za obdelavo čaja in skromne kolibe, v katerih prebivajo nabiralci čaja. S prihodom prvih angleških kolonialistov se je začelo temeljito preoblikovanje naravne pokrajine. Kava, ki so jo leta 1830 prvič zasadili na pobočjih višavja, je povzročila pravo revolucijo v lokalnem gospodarstvu. Izjemen pridelek kave je zasenčil celo pridobivanje cimeta, na pridelavi katerega je dotlej slonelo gospodarstvo otoka. V drugi polovici 19. stoletja, ko je kavine nasade uničila listna goba in ko so padle

cene kave na svetovnem trgu, so kavo nadomestili s čajem. Prve sadike čaja so zasadili leta 1869. Po tem letu se je čaj razširil po vsem višavju in popolnoma izpodrinil kavo. Prevlada čaja na višavjih in kavčuka v nižavjih je zahtevala več stalno prisotne delovne sile. Zato so Angleži delovno silo pripeljali iz Indije, kar je bistveno spremenilo demografsko sliko v tem delu otoka. Danes tako lahko poleg že omenjene skupine tamilskega prebivalstva, ki živi na severnem delu otoka, razlikujemo še skupino tako imenovanih "indijskih" Tamilov, potomcev plantažnih delavcev. Indijski Tamilci, ki pripadajo nižjim kastam, so v družbi zapostavljeni. Čeprav se ne vmešavajo v spopade in se ne pridružujejo zahtevam po avtonomiji, so kljub temu pogosto žrtve maščevalnih pohodov podivjanih množic. Tamilski delavci na plantažah živijo v izredno skromnih razmerah. V skromnih kolibah živi več družin z velikim številom otrok. Ženske, nabiralke čaja, v dnevu zaslužijo le okoli 200 rupij, če pa ne izpolnijo pričakovane norme, jim od plačila odtegnejo 25%. Vse plantaže so bile po osamosvojitvi nacionalizirane. Njihovo upravljanje je prevzela država oziroma domača elita, ki pa se je hitro podredila oz. prilagodila zahtevam multinacionalk. Plantaže so tako v bistvu v lasti tujih družb, čeprav z njimi upravljajo domačini. Šrilanka je danes ena od največjih proizvajalk čaja na svetu.

Med spustom proti obali smo se peljali mimo mesteca Ratnapura, mesta draguljev. Že v antičnem času so krožile zgodbe, kako je na otoku vse polno rubinov in safirjev. Marko Polo naj bi na otoku videl rubin dolg kot palma in debel kot človeška roka. Modri 400 karatni rubin "blue bell", ki krasi krono britanske kraljice, so izkopali prav na Šrilanki. Šrilanka sodi med prvih pet držav po pridobivanju rubinov in safirjev. Stare kamnine, ki gradijo osrednje višavje vse-

bujejo dragocene minerale, ki so jih ob preperevanju vode sprale v nižavja. Najbogatejše najdišče na otoku leži prav v naplavni ravnini v okolici mesta Ratnapura. Tu smo opazili preproste stolpe skozi katere iz globokih jaškov vlečejo košare polne glin in peska iz katerega ročno izpirajo rubine. Po celodnevni vožnji smo prispele v Kalutaro, mestece ob obali, ki leži približno 40 km južno od Kolomba. Nekdaj je bilo mesto pomembno središče za trgovanje z začimbami, predvsem s cimetom in s kokosovimi orehi, danes pa je s številnimi hoteli odvisno predvsem od turističnega obiska. Leta 2004 je mesto razdejal cunami. Čeprav je Šrilanka 1600 km oddaljena od epicentra potresa, ki je sprožil uničujoč val, je leta tu dosegel 6 m višine in s silovito močjo segel 5 km globoko v notranjost otoka. Narava je pokazala svojo razdiralno moč in večino ribiških naselij ob južni ter vzhodni obali otoka je dobesedno odplavilo v morje. V tej naravni katastrofi je umrlo okoli 40.000 ljudi, več kot 2,5 milijona pa jih je ostalo brez domov. Žrtve, čeprav ne tako številne, so bile tudi v Kalutari, kjer je utonilo 35 ljudi.

To je Šrilanka. Otok, na katerem je ob vseh lepotah angleški pisatelj iz 18. stoletja skoval besedo "serendipity", ki pomeni umetnost odkrivanja srečnih krajev, nas vedno znova pritegne. Všeč so nam ljudje, ki so zadovoljni s tistim kar imajo, pa čeprav ne razpolagajo z dobrinami, ki jih nam vsak dan vsiljuje naša potrošniška družba. So prijazni, nasmejani in odprti. Pa vendar nas ob spoznavanju budističnega nauka vedno znova preseneča sovraštvo, ki se izraža v spopadih s tamilskim prebivalstvom. Ob tem nas lahko samo žalosti, da je vsebina nauka šibkejša od sprijene politike vladajočega razreda.

Matjaž Napoko

Predavanja Ljubljanskega geografskega društva jeseni 2009

Predavanja LGD so namenjena predstavitvam dežel in kultur sveta v sliki in besedi s poudarkom na geografsko obarvanih vsebinah. Tudi letos je bil obisk predavanj, ki predstavljajo najširšo dejavnost društva, velik. Kljub temu, da je ponudba predavanj v našem največjem mestu velika, člani društva in drugi obiskovalci enkrat mesečno z veseljem prislusnejo zanimivim opisom krajev in dogodkom, ki jih predavatelji popestrijo z nazorno predstavitvijo družbenih in političnih razmer v državi.

V letu 2009 smo v jesenskem semestru uspešno organizirali tri predavanja.

Oktobra smo se z geografom Andrejem Bandljem odpravili na Novo Zelandijo, prelepo deželo na "drugem koncu sveta". Njeno izjemno raznoliko površje soustvarjajo najrazličnejši naravni procesi, med katerimi ima posebno mesto burno vulkansko delovanje. Videli smo, kako se podoba ognjeniških stožcev, otočkov in kraterskih jezer ob "pacifiškem ognjenem obroču" spreminja dobesedno pred očmi množice turistov. Povsem drugo skrajnost smo zaznali, ko smo občudovali delo ledenikov na Južnem otoku. Videli smo fjord in obvisle doline Milford Sounda, dolge jezike Tasmanovega in Hookerjevega ledenika pod najvišjimi vrhovi države ter ledeniška jezera in mogočna čela ledenikov nekaj kilometrov od obale Tasmanovega morja na zahodu.

Sledilo je predavanje Tanje Žnidaršič in Luke Brezavščka o malteškem otočju, naravnem biseru sredi Sredozemlja. Poseben poudarek je bil namenjen prikazu nasprotij

med Malto, kjer se je težko izogniti gručam turistov, betonskim džunglam v Sant Paul's Bayu, onesnaženemu zraku in prometnemu kaosu v Sliemi in Valeti, podeželju, ki mu izgled kvarijo divja odlagališča odpadkov ter otokom Gozo, ki predstavlja svetlo prihodnost države. Gozo namreč postaja ekološki otok, kjer v prihodnosti nameravajo vso energijo proizvesti s pomočjo alternativnih energetskih virov, spodbujajo trajnostni razvoj turizma in ekološko kmetijstvo.

V decembru nas je Petra Potočnik popeljala v pokrajinsko izredno raznoliki ter kulturno pestri deželi jugovzhodne Azije, na Tajsko in v Malezijo. Na poti smo spoznavali

kulturo različnih plemen na severu Tajske, uživali v prelepih pogledih na številna riževa polja ter se odpravili na trekking po tropskem deževnem gozdu. Predavanje smo zaokrožili s potovanjem po mavrični Maleziji, ki nas je očarala z živo zeleno pokrajino, plantažami čaja in zelenjave v Cameron Highlands ter rajskimi plažami, kjer smo se predali sanjarjenju. To je le nekaj utrinkov nepozabnih potovanj po deželah, ki so v nas za vedno pustile sledi.

Udeležencem potopisnih predavanj se zahvaljujemo za velik obisk v letu 2009, hkrati pa vse vabimo, da se nam pridružite tudi v letu 2010. Predavanja potekajo vsak tretji torek v mesecu ob 19. uri v dvorani Zemljepisnega muzeja GIAM ZRC SAZU na Gosposki ulici 16 v Ljubljani.

Katarina Polajnar Horvat

Geotermalno območje Wai-o-Tapu na Novi Zelandiji, z raznobarnimi jezeri, gejzirji in brbotajočim blatom (foto: Andrej Bandelj).

Napoved predavanj spomladi 2010

19. januar

dr. Gal Kušar: Kolumbija – dolgo prezrta lepotica

Predavanje predstavi južnoameriško državo Kolumbijo, to dolgo prezrto in odrinjeno karibsko-pacifiško-amazonsko-andsko lepotico. Iz kozmopolitanskega glavnega mesta Santa Fe de Bogota se mimo smaragda kolonialne arhitekture, mesteca Villa de Leyva, iz Corrdilere Oriental spustimo v porečje nadaljše kolumbijske reke Magdalene in do obalne Santa Marte. Uživamo na karibskih plažah Tagange in zaplešemo ob vallenatu, cumbrii, salsi ali porru ter mimo pristaniške Barranquille prispemo v legendarno Cartagena de Indias, dedinjo pestre piratsko-kolonialne dediščine. V Medellinu, mestu (ne)slavnem po narcotraficu, smo očarani nad razvojem in kulturnim razcvetom. Med zelenimi griči San Augustina začutimo pravo podeželje s fincami in občudujemo prazgodovinske kamnite kipe skrivnostne civilizacije. Preko Corrdilere Central pridemo v Zono Cafetero znano po najboljšem tinto campesinu, vulkanih, potresih, termalnih izvirih ter po slikoviti pokrajini. Potovanje sklenemo s povratkom v Santa Fe de Bogota. Seveda pa so poleg vseh lepot največji zaklad Kolumbije njeni ponosni prebivalci, njihova odprtost in strast do življenja.

16. februar

Bojan Erhartič: Altaj – kje je že to?

V srcu Azije, od morja bolj oddaljena kot katerakoli druga dežela sveta, leži ruska Republika Altaj. Istoimensko mladonagubano in težko prehodno

gorovje Altaj, zibelko turkijskih narodov in jezikov, si danes delijo Rusija, Mongolija, Kitajska in Kazahstan. Vzpeti in razgibani svet na južnem robu Sibirije, kjer je malo možnosti za kmetijstvo, Moskve – z izjemo nekaterih nahajališč rudnih bogastev – ni zanimal, zato je do danes ostal precej nedotaknjen in pristen. Altajce, nekdaj mogočen in ponosen azijski narod, je spodnesla rusizacija ob izdatni podpori domače vodke.

Prijetnejša stran Altaja je brez dvoma mogočno gorovje, ki se v Beluhi

vzpine do 4500 metrov. Vabljeni na treking v okrilje UNESCO-vih Zlatih gora, v povirne dele mogočne reke Ob, pod najvišje vrhove Sibirije in v najbolj odmaknjene dele osrednje Azije.

16. marec

Matjaž Napokoj: Šri Lanka – otok sijaja

Kako predstaviti vsebino predavanja otoka, s katerega so se več kot dva tisoč let popotniki vračali s fantastičnimi zgodbami?

Tamilske obiralke čaja na višinski plantaži v okolici Nuwara Ellije vsako sadiko oberejo enkrat do dvakrat tedensko (foto: Matjaž Napokoj).

Pripovedovali so, kako v zraku diši po začimbah, zlasti cimetu, kako je na otoku polno draguljev, kako v notranjosti lahko vidiš eksotične cvetlice. Muslimanski trgovci so otok imenovali "otok užitkov", Arabci pa otok Singalcev – Singala dvipa, na kratko Serendip. Iz slednjega imena so Britanci v 18. stoletju skovali pojem, s katerim so opisovali odkrivanje čudovitih krajev – "serendipity".

Lepote otoka še vedno opevajo ponudbe številnih turističnih agencij, ki ponujajo prekrasne plaže, safarije ter neokrnjeno naravo. Nam pa se porajajo številne dileme in vprašanja. So plantaže čaja v Osrednjem višavju čudovit primer romantične ali degradirane pokrajine? V zavetišču slonov v Pinaveli nas navduši skrb domačinov za te mogočne, a ogrožene živali. Ali je zavetišče izraz skrbi ali lajšanja slabe vesti?

Ohranjeni arheološki spomeniki v nekdanjih prestolnicah Anuradapuri, Polonaruvi, Sigiriji in Kandiju bi se brez pomoči UNESCO verjetno že sesuli v prah. Tako pa nas še vedno navdušujejo v vsej mogočnosti in lepoti.

20. april Miha Pavšek: Turški severovzhod "4WD" – od čajno zelenih strmin do snežno belih višin

Štirje obiski oziroma poldrugi mesec dni gostovanja v okviru triletne bilateralne, katere rdeča nit so bili snežni plazovi, je predavatelju omogočilo več kot le bežen vpogled v to, skoraj za štirideset Slovenij veliko deželo onstran Bosporja. Zaradi tematike so bili obiski osredotočeni na severovzhod Turčije. Na koncu sta "padla" še Kapadokija in Carigrad.

Poseben čar doživljanju tamkajšnjih pokrajin in ljudi so dajali turški gostitelji, domačini in tudi vsakokratna inštitutska trojka. Če velja za snežne plazove trditev, da so z vidika ogroženosti mnogo bližje kot je splošna predstava o tem, potem velja to še toliko bolj za vse, kar je turškega. Z državo, ki ima šesto najmočnejšo ekonomijo v Evropi smo namreč v marsičem precej bolj povezani, kot bi sodili po medsebojni oddaljenosti. Od zadnjega "množičnega obiska" Turkov pri nas so minila šele dobra tri stoletja. Severovzhod Turčije je prav tako na geografskem prepihu. In čeprav je država sekularna, daje tamkajšnjim pokrajinam v mnogočem največji pečat prav islam. Vse to in še marsikaj bomo podoživljali "tridimenzionalno" – v sliki, besedi in glasbi.

Katarina Polajnar Horvat

Geografski pogled na problematiko in spremembe v Črni vasi in na Ižanski cesti...

... v naslednji številki Geografskega obzornika.

Foto: Dragan Vučenović.

Ekskurzije Ljubljanskega geografskega društva spomladi 2010

BENEŠKA SLOVENIJA 1 - ČEDAD IN DOLINA NADIŽE

6. marec 2010

Vodja: uni. dipl. geog. Andrej Bandelj

Cilj: Uvodno spoznavanje Beneške Slovenije s Čedadom.

Okvirna pot: Ljubljana – Nova Gorica – Čedad – Špeter – Landar – Bijače – Podbonesec – Kobarid – Tolmin - Ljubljana

Odhod: 7.00, parkirišče pred dvorano Tivoli, Ljubljana.

Priporočljiva oprema: lahka pohodna obutev

Doplačila: 8 € (Langobardski tempelj 4 €, Landarska jama 3 € in šola v Špetru 1€).

BENEŠKA SLOVENIJA 2 - VZHODNE NADIŠKE DOLINE

10. april 2010

Vodja: uni. dipl. geog. Andrej Bandelj

Cilj: Spoznavanje naravno- in družbenogeografskih značilnosti vzhodnih nadiških dolin.

Okvirna pot: Ljubljana – Nova Gorica – Čedad – Stara gora – Kamnica – Gorenji Tarbij – Dreka – Topolovo – Hlodič – Podutana – Čedad – Nova Gorica – Ljubljana.

Odhod: 7.00, parkirišče pred dvorano Tivoli, Ljubljana.

Priporočljiva oprema: pohodna obutev

BENEŠKA SLOVENIJA 3 - JUŽNA POBOČJA MATAJURJA

22. maj 2010

Vodja: uni. dipl. geog. Andrej Bandelj

Cilj: Spoznavanje naravno- in družbenogeografskih značilnosti pobočij Matajurja.

Okvirna pot: Ljubljana – Nova Gorica – Čedad – Čeplesišče – Tarčmun – Matajur – Marsin – Log – Čedad – Nova Gorica – Ljubljana.

Odhod: 7.00, parkirišče pred dvorano Tivoli, Ljubljana.

Priporočljiva oprema: pohodna obutev, najboljše planinski čevlji

IDRIJA Z OKOLICO

12. junij 2010

Vodja: Anton Zelenc, inž. strojništva, Mestni muzej Idrija

Cilj: Spoznavanje tehniške dediščine Idrije in okolice, kraškega izvira Divje jezero ter naravnih značilnosti Krajinskega parka Žgornja Idrija.

Okvirna pot: Ljubljana – Idrija – Divje jezero – Belčne in Putrihove klavže na Belci – Vojsko – Kanomeljske klavže – Srednja Kanomlja – Idrija – Ljubljana.

Odhod: 7.00, parkirišče pred dvorano Tivoli, Ljubljana.

Priporočljiva oprema: pohodna obutev (praktično vsa pot je na terenu), tudi pohodne palice za spust do Kanomeljskih klavž, vremenu primerna obleka, dodatna pijača in jedača iz nahrbtnika

Doplačila: vstopnina v Antonijev rov (5,5 €/osebo za skupino nad 15 oseb), v Kamšt (1,7 €/os.), kosilo na turistični kmetiji Pri belem kamnu Alič na Vojskem (10-12 €).

Prijave na ekskurzije sprejemamo na telefonskem odzivniku: **01/ 200 27 30**. Prosimo, da se pri prijavi predstavite z imenom in priimkom, pustite pa še telefonsko številko, na kateri ste dosegljivi. Finančni prispevek za izvedbo ekskurzije znaša **20 €** za člane LGD oziroma **30 €** za nečlane; obvezno ga nakažite na transakcijski račun št. **02010-0092471715** (Ljubljansko geografsko društvo, Aškerčeva 2, 1001 Ljubljana, Namen plačila: IME EKSKURZIJE). Plačilo v času same ekskurzije je 2 € dražje. Cena ne zajema stroškov prehrane. Za dodatne informacije ali vprašanja se obrnite na Primoža Pipana: primoz.pipan@zrc-sazu.si

BENEŠKA SLOVENIJA 2 - VZHODNE NADIŠKE DOLINE

Okvirni program: V Beneško Slovenijo se bomo peljali prek Vrtojbe in pred Čedadom zavili v hribovje nad mejno reko Idrijo. Na enem od vrhov stoji znamenito romarsko središče Stara gora, kjer se že od nekdaj srečujejo Slovenci in Furlani, saj prav tod poteka narodnostna meja. Od tu je lep razgled na Nadiške doline, dolino Idrije, Goriška Brda in Furlanijo. Pot bomo nadaljevali po grebenski cesti proti severovzhodu, vzporedno z reko Idrijo in mejo s Slovenijo. Na hribu Kamnica je tik ob cesti spominsko obeležje, ki stoji na kraju, kjer so se srečevale t. i. "sosednje" - nekakšni samoupravni organi Beneških Slovencev pod Beneško republiko. Peljali se bomo skozi slikovito vas Tarbij do visoko ležečih krajev pod mejnim grebenom Kolovrata, ki slovi po lepo ohranjenih ostankih frontnih položajev iz prve svetovne vojne. V eni od tamkajšnjih gostiln bomo imeli kosilo. Sprehodili se bomo preko razglednega slemena in se spustili v slikovito vas Topolovo (približno 3 ure hoje), ki je bila v bližnji preteklosti zaradi izseljevanja skoraj prazna, potem pa so tu začeli organizirati mednarodne umetniške delavnice, ki so vasi vrnile življenje. Srečali se bomo z Beneškimi Slovenci in se pogovorili o njihovem življenju. Od tu se bomo po dolini Kozce odpeljali do Čedada in naprej proti Ljubljani.

BENEŠKA SLOVENIJA 1 - ČEDAD IN DOLINA NADIŽE

Okvirni program: Prek Vrtojbe bomo prispeli v Čedad, mesto, ki se je razvilo iz rimske vojaške postojanke Forum Iulii. V 7. in 8. stoletju, ko je bil prestolnica langobardskega vojvodstva, so nastali njegovi najpomembnejši zgodovinski spomeniki. Videli bomo Hudičev most, glavni trg s spomenikom Juliju Cezarju, mestno hišo in stolnico ter Langobardski tempelj nad globoko vsekano strugo Nadiže. V Špetru, središču nadiške Beneške Slovenije, bomo obiskali slovensko šolsko središče in se seznanili z njegovim delovanjem ter problematiko tega območja. Špeter leži na stičišču glavne in več stranskih dolin, imenovanih Nadiške doline, zaradi česar so se v preteklosti tu srečevali predstavniki beneških samoupravnih skupnosti. Nekaj kilometrov severneje, v vasi Landar, se bomo sprehodili do Landarske jame z eno redkih podzemnih cerkva na Slovenskem. Cerkev in jamo si bomo ogledali pod strokovnim vodstvom predstavnika Beneških Slovencev, ki nam bo predstavil tudi življenje slovenske narodne skupnosti v teh krajih. V vasi Bijače, kjer je živel eden zadnjih "čedermacev" Pasquale Gujon, bomo obiskali cerkvico s t. i. "banko" – kamnitim obeležjem, simbolom beneške samouprave. Ob povratku bo sledil postanek v Ščigli, vasi z lepo obnovljenimi beneškimi hišami.

IDRIJA Z OKOLICO

Okvirni program: V Idriji si bomo najprej ogledali turistični rudnik Antonijev rov. Sledil bo ogled Kamšti ter rudniških lokomotiv, ki so služile za prevoz rude na površju. Vstopili bomo v Krajinski park Zgornja Idrija in se ob vodnem kanalu Rake sprehodili (45 minut zložne hoje) do Divjega jezera, enega najmočnejših kraških izvirov v Sloveniji z najkrajšo reko na svetu – Jezernico (55 m). Od tu se bomo odpeljali do naselja Idrijska Bela, ki je nastala zaradi gozdarstva in plavljenja lesa. Sledi ogled Belčnih ali Brusovih klavž ter Putrihových klavž na Belci. Peljali se bomo po osrčju Krajinskega parka Zgornja Idrija, vožnja mimo lovske kočice na Krekovšah (673 m) do Mrzle Rupe ter si na poti ogledali zanimive nagubane geološke plasti. Na glavni cesti Idrija – Vojsko se bomo ustavilo na Gnezdu, kjer je lepa razgledna točka. Po kosilu na Vojskem se bomo peš spustili v dolino Klavžarice – Ovčjaški potok (60 min. zložne hoje navzdol) do Kanomeljskih klavž, ki danes služijo kot jez za malo hidroelektrarno. Spustili se bomo (30 min. zložne hoje navzdol) do Doma ribičev in se nato z avtobusom po dolini Kanomljice vrnili v Idrijo, kjer si bomo ogledali kompleks topilnice s separacijo in se povzpeli na topilniški dimnik, od koder je lep razgled na industrijsko cono.

BENEŠKA SLOVENIJA 3 - JUŽNA POBOČJA MATAJURJA

Okvirni program: Prek osrčja Beneške Slovenije bomo z avtobusom dosegli vas Čeplesišče, v neposredni bližini Livka v Sloveniji. Sledil bo kratek sprehod (2 km) do cerkvice in pokopališča v Tarčmunu, ene od beneškoslovenskih vasi z velikim simbolnim pomenom, saj je tu pokopan duhovnik in narodni buditelj Ivan Trinko. Odpeljali se bomo v bližnjo vas Matajur, kjer je služboval duhovnik Pasquale Gujon. Na njegovem mestu je zdaj Božo Zuanella, tudi avtor številnih knjig o problematiki Beneške Slovenije. Zapeljali se bomo še do manjšega smučišča tik pod vrhom Matajurja. Od tu se bomo povzpeli na vrh tega "Triglava" Beneških Slovencev (1 ura lahke hoje, 350 višinskih metrov) in uživali v izjemnem razgledu na Benečijo, Julijske Alpe in dolino Soče. Spustili se bomo do kočice "Dom na Matajuri", ki jo upravlja Planinska družina Benečije; kosilo. Spust bomo nadaljevali po stezi do vasi Marsin in naprej po cesti do Loga v dolini Nadiže, kjer nas bo čakal avtobus. Ekskurzija bo izrazito pohodnega značaja, a čeprav bo hoje precej (približno 5 ur, od tega samo dobra ura vzpona, ostalo spust), je treba poudariti, da bo le-ta nezahtevna in primerna za vsakega ljubitelja sredogorja.

